

100 év mérlegelése: a magyar politika helyzete az 1922-es és 2022-es választások távlatából

Jelige: ULT013

Lezárás dátuma: 2022.01.10.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A választási rendelet születése	4
3. A választási rendelet módosításai	6
4. Sziszüphoszi versengés, avagy a választások menete	9
4.1 A média szerepe	10
4.2 A jelölési rendszerek.....	12
4.3 „Kamu jelöltek” és „kamu pártok”	13
5. A kormánypártok programjai a kampány során	14
6. A kormányoknak kedvező választási intézmények.....	16
7. Évszázadot átívelő törvényteleniségek.....	18
8. Az ellenzéki pártok akkor és most	19
9. A választások eredményei	20
9.1 A kormánypártok földcsuszamlásszerű győzelme.....	21
9.2 Az ellenzék helyzete a választásokat követően.....	23
10. Kormány- és rendszeralakítások	25
10.1 A kormányok struktúrája.....	26
10.2 Parlamenten kívüli, de kormányon belüli szakemberek	27
10.3 Kormánypártok tagjainak anyagi biztosítása.....	28
11. Az ellenzék magatartása a választásokat követően	29
12. A parlamenten belüli kontrol.....	32
13. Kitekintés a rendszerek illiberális mivoltjára.....	33
13.1 Az „illiberalista” rendszerelmélet 1922-ben.....	34
13.2 Az „illiberalista” rendszerelmélet most	35
13.3 Az intézményesített illiberalizmus akkor és most	40
14. Összefoglalás.....	41
15. Irodalomjegyzék.....	42

„A két világháború közötti parlamenti és törvényhatósági választások vizsgálata nemcsak a magyar politikai kultúra történetéhez szolgáltat remek adalékokat, de tanulságos a jelenre nézve is.” – Ignác Károly¹

1. Bevezetés

A kormány 2022 júniusában nyújtotta be és júliusában szavazta meg azon törvényjavaslatait², amelyek alapján a kormány megbízottak a főispán, a megyék pedig a vármegye elnevezést fogják újra viselni. A vármegye tervezetet benyújtó Kocsis Máté frakcióvezető a következőkkel indokolta a módosítást: *„A vármegye szó használatát a korábbi magyar alkotmányos és államigazgatási rendszerrel teljesen szakítani kívánó diktatórikus kommunista rendszer szüntette meg. A vármegye szó használatának visszaállítása a mai magyar jogrendbe biztosítja, hogy az ezeréves magyar államiság alkotmányos hagyományai e formában is továbbéljenek”*.³ Ezen megfogalmazás pedig erőteljesen hajaz a Horthy-rendszert megalapozó 1920: I. törvénycikkre⁴, amely úgyszintén az előző kommunista diktatúrát nevezi meg a korábbi alkotmányos államigazgatás megszüntetőjeként, amit pedig az ellenforradalmi keresztény-nemzeti rendszer visszaállított.

Ezen jobboldali jogfolytonosság, a Horthy-korszakba való visszamerengés, amelyet a Fidesz gesztusként lépett meg nem példanélküli. Egy 2010-es törvény⁵ kapcsán a városi- és megyei bíróságok visszakapták a törvényszék-, 2011-es törvény⁶ alapján a Legfőbb Bíróság pedig a Kúria elnevezést kapta vissza. Továbbá 2012-es törvények alapján visszaállították a háznagy⁷ és a járások⁸ közigazgatási intézményét is. A kormány tehát nevezéseiben kifejezetten honorálja a Magyarországon kialakult monarchiák rendszereinek elemeit, közülük pedig

¹ „Feltűnő hasonlatosság” – Ignác Károly történész Budapest régi választási térképéről. [Magyar Narancs], (Barotányi Zoltán, 2013.11.17) (URL: <https://magyarnarancs.hu/belpol/feltuno-hasonlatossag-ignacz-karoly-tortenesz-budapest-regi-valasztasi-terkeperol-86997>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

² Megszavazták az Alaptörvény-módosítást: jönnek a vármegyék. [Mandiner], (Mandiner, 2022.07.19) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

³ Alaptörvény módosítási javaslat, 2022.06.21 (URL: <https://www.parlament.hu/irom42/00361/00361.pdf>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁴ Püski Levente: A Horthy-korszak parlamentje., Debrecen, Magyar Tudományos Akadémia Doktori Értekezés, 2016. 174. oldal (Továbbiakban Püski (2016))

⁵ 2010. évi CLXXXIV. törvény a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról*, Netjogtár. (URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000184.tv>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁶ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról*, Netjogtár. (URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100161.tv>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁷ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről*, Netjogtár. (URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200036.tv>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸ 2012. évi XCIII. törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról*, Netjogtár. (URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200093.tv>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

leginkább azt, amelynek alapjait pont 100 éve, 1922 nyarán rakták le: Bethlen István nevével fémjelezve és az Egységes Párt által leuralva. Ezt erősíti Orbán Viktor jelenlegi miniszterelnök által több ízben elismert Bethlen Istváni politikai munkásság és annak nemzeti mivolta, hogy szerinte az akkori „bethleni út” a mai Magyarországon is járható⁹, sőt ő magát is a nagy konszolidátorhoz hasonlította¹⁰.

Dolgozatomban az 1922-es és 2022-es választások hasonlóságain és különbségein keresztül közelítem meg a jelenlegi politikai helyzetet Magyarországon. Munkám elején fontos leszögezmem, művem pusztán elméleti síkon kívánja összeegyeztetni a két rendszert, mivel teljes párhuzamot – többek között – eltérő államforma, kül- és belpolitikai állapotok, ideológiák, nemzetközi környezet, politikatörténeti fejlődésmenet miatt nem is lehetne húzni, minden hasonlóságaik és különbségeik ellenére. Elemzésemben külön taglalom magát a kormányokat stabilizáló intézményi rendszert és annak születését (a parlamenten kívül- és belülről), a kormánypárt és választások fontosabb motívumait és jellemzőit, a rendszer által kisemmizett ellenzéki pártokat és helyzetüket, végül pedig a két rendszert megalapozó „illiberalizmust”.

Hipotézisem, hogy a jelenlegi rendszer és annak 2022-es választás kormány általi befolyása nagyban követi a Bethlen István által 100 éve kialakított rendszer struktúrai és politikai intézkedéseinek vonalait, egyfajta jobboldali jogfolytonosságot kialakítva.

2. A választási rendelet születése

Az első világháborús vereség, a trianoni békeszerződés által okozott területi, gazdasági és társadalmi veszteségek, valamint a benyomuló szerb és román csapatok kilátástalan helyzetbe helyezték az országot. Az ezeket stabilizálni hivatott folyamat kezdetét 1920 január végén lezajló, Friedrich István-féle választási rendelet alapján tartott általános szavazás után kezdődött meg, amikor is a Bethlen István vezette Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP), valamint a Nagyatádi Szabó István vezette Országos Kisgazda és Földmíves Párt (OKFP) koalícióra lépve kezdte meg kormányzását, így megszerezve a mandátumok 89,50%-át.¹¹ A választásokat követően megalakuló nemzetgyűlés 1920. február 16-án ült össze,

⁹ Orbán Viktor: Bethlen István bízott a magyar nemzet erejében. [Index], (Metaking, 2021.09.28) (URL: <https://index.hu/belfold/2021/09/28/orban-viktor-bethlen-istvan-orszagepites/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰ Bethlen Istvánhoz hasonlította magát Orbán Viktor. [Index], (HVG, 2013.10.07) (URL: https://hvg.hu/itthon/20131007_bethlen_istvan_orban_viktor) (Utolsó megtekintés: 2022.12.27)

¹¹ Püski (2016), 8. oldal

felhatalmazásuk 2 évre szólt.¹² Egy év múlva, 1921 áprilisában Bethlen sikeresen megszerezte a kormány miniszterelnöki pozícióját, amelyet kihasználva pedig újra és újra erőfeszítéseket tett, hogy a meglévő pártstruktúra átformálásával egy alapvetően neki lojális, konzervatív elvek mentén működő kormánypártot alakítson ki.¹³ Ezek az elképzelések szorosan kötődtek Bethlen személyéhez, aki egy régivágású, századelőben szocializálódott nemesként elitista, valamint a hagyományos társadalmi rend híve volt. Ezt nem is kívánta véka alá rejteni, hatalomra kerülését követően kijelentette: „Az igazi demokrácia biztosítja az intelligens osztályoknak a vezetést [...] Az a demokrácia, amely nem meri kimondani azt, hogy ebben a demokráciában az intelligencia vezető szerepe van hivatva, az nem demokrácia, hanem demagógia”.¹⁴

A kormányfő terveinek megvalósítására ilyen sorsfordító időpontot jelentett az 1922 februárjában lezajló, a választási rendszer jövőjéről szóló parlamenti vita. A vitában résztvevő felek (a kormánykoalíció egyik és másik pártja, valamint az ellenzék) több táborra oszdtak abban a tekintetben, hogy a nemzetgyűlés feloszlását követően a Friedrich-féle – európai mércével mérve is demokratikusnak mondható¹⁵ – választási törvény által elkezdett demokratizálódás útján mozdítsák el a választójogot, vagy kevésbé demokratikusabb, de nagyobb stabilitást jelentő módosítás mellett döntsenek-e. Az utóbbi felé elmozduló választójogi tervezetet, amelyet Klebelsberg Kuno akkori belügyminiszter (Bethlen kívánsága szerint) beterjesztett, a nemzetgyűlés leszavazta.¹⁶ Bethlen tisztában volt vele, hogy ez csupán szimbolikus beterjesztés, egy időhúzás, hogy a választójogi vita során kifussanak az időből. A valódi változások eszközléséhez neki kell kézbe venni az ügyet.

Horthy közbejárásának köszönhetően¹⁷ a nemzetgyűlés napra pontosan, február 16-án feloszlott, de a választási törvény reformjának megszavazása nélkül. A viták során kialakult ellenzéki tömb, és a kormánykoalíció kiscsapatja fele erősen hajlott a választójog további demokratizálódására, továbbá abban a hitben is voltak, hogy a választási törvény megválasztásának hiányában a következő választások is a Friedrich-féle rendelet alapján

¹² Paksy Zoltán: Választások Bethlen-módra – 1922. In: Parlamenti választások Magyarországon 1920–2010. Szerk.: Hubai László. 3. bőv., átdolg. kiadás. Bp., Napvilág, 2010, 83. oldal (Továbbiakban Paksy (2010))

¹³ Püski (2016), 8. oldal

¹⁴ Bethlen István: Válogatott politikai írások és beszédek., Szerk: Romsics Ignác, Budapest, Osiris, 2000, 121-122. oldal

¹⁵ Ignác Károly: Budapest választ. Parlamenti és törvényhatósági választások a fővárosban 1920-1945., Budapest, Napvilág Kiadó, 2013, 85. oldal (Továbbiakban Ignác (2013))

¹⁶ Hollósi Gábor: Országgyűlési választási rendszer és választójog a Horthy-kori Magyarországon. Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Köszolgáltatási Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai folyóirata 1. évfolyam, 2015, 116. oldal (Továbbiakban Hollósi (2015))

¹⁷ Romsics Ignác: Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy rendszer első tíz éve., Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1982, 167. oldal (Továbbiakban Romsics (1982))

fognak zajlani. Bethlen azonban már a viták során felmérte, hogy egy demokratikusabb alapokon nyugvó választási rendszerrel nem fogja tudni kiépíteni a hön áhított kormánypártját, így egyfajta politikai machinációhoz folyamodott. A parlament feloszlását követően, egy – úgymond – alkotmányjogi értekezletet hívott össze, amely megállapította, hogy a Friedrich-féle választási rendelet a nemzetgyűlés feloszlásával erejét veszítette. Így megnyílt az út Bethlen előtt, hogy a saját belátása szerint, rendeleti úton módosítsa a választási eljárást. Ezt 1922. március 2-án, miniszterelnöki rendelettel szabályozta¹⁸, amely a „2200/1922. ME” nevet viselte.

Ezt a lépést egyrészt lehetővé tette az a tény, hogy az akkori Magyarország nem rendelkezett írott alkotmánnyal. A hatalmi ágak helyzetét törvények, valamint az úgynevezett alkotmányos szokásjogok szabályozták¹⁹, ezért is adhatott a döntésnek legitimációs alapot az általa összehívott bizottság. Másrészt, habár a már azóta törvényre emelkedett Friedrich-féle választójogi rendeletet alkotmányellenes cselekedetnek minősült (volna) miniszterelnöki rendelettel felülrni, már nem volt nemzetgyűlés, ami a kormányt és a kormányfőt lemondásra bírhatta volna.²⁰

3. A választási rendelet módosításai

A Friedrich-féle választójogi rendelet a választásra jogosultságot csupán 24. életév betöltéséhez, 6 évi magyar állampolgársághoz és félévi helyben lakáshoz kötötte. Ehhez nők esetében tartott az a kiegészítést is, hogy bármilyen hazai élő nyelven írni-olvasni tudásukat bizonyítaniuk kellett.²¹ Ehhez képest a Bethleni rendelet 2 lényeges „újítást” hozott.

Az első, a választásra jogosultak körének leszűkítése, amely alapján csak a 2 éve egyhelyben lakó, 10 éve magyar állampolgár, elemi népiskola első 4 osztályát elvégzett, 24. életévét betöltő (nőknek elemi népiskola 6. osztályát elvégzett, 30 életévét betöltő) személyek szavazhattak.

A második változtatást pedig a (Dualizmus rendszeréből feltámasztott) nyíltszavazás intézménye jelentette, amelyet Budapest környékén, valamint a vidéki törvényhatóságú jogkörrel rendelkező városok (mind a 10 település²²) kivételével mindenhol alkalmaztak. Ahogyan azt a későbbiekben láthatjuk, a kormány fő választási támaszának a nyílt szavazást

¹⁸ Paksy (2010), 92. oldal

¹⁹ Püski (2016), 5. oldal

²⁰ Romsics (1982), 168. oldal

²¹ Ignácz (2013), 85. oldal

²² Püski Levente: A Horthy-rendszer - Modern magyar politikai rendszerek., Budapest, Pannonica Kiadó, 2006, 100. oldal (Továbbiakban Püski (2006))

tekintette, de a lajstromos szavazás bevezetése is lényeges, duális célt szolgált. Egyrészt céljuk volt a város-bázisú ellenzéki pártok indulásra bírása a választásokon²³, (legitimálva a rendszer pluralizmusát) másrészt, hogy a kormánypárti kisebbségi szavazatok se vesszenek el²⁴. A választási reform következtében a választójog így körülbelül 3 millióról, 2 250 000 főre csökkent²⁵, amiből 600 000 fő szavazhatott titkosan²⁶. Ez az 1920-as rendelethez képest egy 25%-os csökkenést jelentett: míg 1920-ban az összlakosság 40%-a választhatott, addig 1922-ben már csak 29,8%²⁷-a.

Habár a szavazásra jogosultak száma a Friedrich-féle rendelethez képest jelentősen csökkent, még így is az akkori Európa középmezőnyébe kerültünk a választásra jogosultak számában Belgiummal, Franciaországgal és Svájjal egyetemben.²⁸

A jogszűkítésen kívül a választókerületek is átrendezésre kerültek, melynek a nem is annyira titkolt célja a kormánypárti jelöltek esélyének növelése volt, a szavazók eloszlásának manipulálása által. Zala megye konkrét „ketté választásával” az 1920-as nemzetgyűlési választásokon nyertes ellenzéki jelöltet, Drozdy Győzöt megszavazó községek az újra rendezés során széteszlottak az új választókerületek között. Sőt, a nagyobb városok jelentős részében, ahol nagy számban volt jelen a munkásság – így esélyesebb volt egy szociáldemokrata jelölt győzelme – több választót igyekeztek elhelyezni, mint a belvárosok kerületeibe, ahol pedig a kormánypárt jelöltjeinek volt nagyobb esélye. Ilyen település volt Győr (Belváros: 5326, Külváros: 10 730) és Pécs (Belváros: 5724, Külváros: 11 921) is.²⁹ Így hiába szavaztak többen az ellenzéki pártra, mandátumukat tekintve ugyan úgy 1-et jelentett egy több mint tízezres külváros, mint egy ötezer fős belváros.

Bethlen elképzelése a mandátumok elosztását illetően az volt, hogy a kormánypárt a bázisát a vidéki választókerületekre telepíti és az eredendően nagy pártoknak kedvező egyszerű többségi³⁰ modell alkalmazásával, valamint az azzal járó rendkívüli aránytalanságokkal³¹ választási győzelmet fog aratni. Ezt jól példázza az a tény, hogy az összmandátum mintegy

²³ Püski (2016), 9-10. oldal

²⁴ Hollósi (2015), 132. oldal

²⁵ Sipos József: Az Egységes Párt és az 1922-es választások előkészítése., In: Múltunk - Politikatörténeti folyóirat, 58. évfolyam 4. szám, 2013, 186-246. oldal, 192. oldal (Továbbiakban Sipos (2013))

²⁶ Turbucz Dávid: A politikai rendszer jellege a Horthy-korszak első tíz évében., In: Múltunk - Politikatörténeti folyóirat, 52. évfolyam 4.szám, 2007, 247. oldal (Továbbiakban Turbucz (2007))

²⁷ Paksy (2010), 93. oldal

²⁸ Hollósi (2015), 132. oldal

²⁹ Paksy (2010), 94. oldal

³⁰ Püski (2006), 107. oldal

³¹ Püski (2006), 106. oldal

80%-át a vidéki nyílt választókerületek adták³², a választók elosztásának aránytalansága pedig olyan méreteket öltött, hogy míg a legnagyobb kerület 18 743, addig a legkisebb csupán 911 választásra jogosultat tartott számon.³³

Ebben a rendszerteremtő kontrasztban nem a 2022-es választásokat, hanem a 2010-es választásokat követő 2011-es alkotmánymódosítást és a 2013-mas választási eljárásokról szóló (azóta többször is módosított) törvényt hozhatjuk ide, ami a mai politikai rendszer alapjait³⁴ rakta le, szintén jelentékeny aránytalanságokkal³⁵. A Bethleni „párhuzamos” választási rendszerrel szemben jelenleg egy vegyesről beszélhetünk, ahol egyszerre van jelen országos listás (ezt később Bethlen is bevezette³⁶) és egy, a nagy pártoknak kedvező többségi választókerületi rendszer³⁷.

Az 1922-as reformhoz hasonlóan itt is átrendezésre kerültek az egyéni választókerületek, amelyekkel, habár csak a mandátumok 53%-át lehet megszerezni (a Bethleni 80% helyett), a baloldali „zónák” egymásba olvasztása és a kisebb lélekszámú jobboldali kerületek „homogenizációja” ugyanúgy lezajlott.³⁸ A jelenlegi rendszer további jelentős változtatása a Bethlen érához képest, a győzteskompenzáció intézménye³⁹, ami lényegében az így is győzelemre ítélt pártnak jutalmaz extra szavazatokat.⁴⁰ Ez 2014-ben 6, 2018-ban⁴¹ és idén pedig 5-5 mandátumot jelentett a Fidesznek, amely így nem csak abszolút többségre, de szupertöbbségre is szert tett a parlamentben.

Lényeges eltérés, hogy míg a Bethleni rendszer az általános választójogot megkerülve szűkítette a választásra jogosultak körét, addig az Orbán-kormány ezzel ellentétesen igyekezett azt kibővíteni: ennek ékes bizonyítéka a külföldön élő magyar kisebbségek szavazati jogának megteremtése.⁴² Mindkét rendszer a saját, a kormánypártját hatalmon tartó elképzelés alapján módosította a választási rendszereit: míg Bethlen egy szigorú nívóhoz kötött választási

³² Püski (2016), 9. oldal

³³ Püski (2016), 10. oldal

³⁴ Körösnéyi András (szerk.): A magyar politikai rendszer – negyedszázad után., Budapest, Osiris Kiadó, 2015, 240. oldal (Továbbiakban Körösnéyi 2015))

³⁵ Körösnéyi (2015), 241. oldal

³⁶ Hollósi (2015), 119. oldal

³⁷ Körösnéyi (2015), 241. oldal

³⁸ Körösnéyi (2015), 244. oldal

³⁹ Körösnéyi (2015), 241-242. oldal

⁴⁰ Körösnéyi (2015), 243. oldal

⁴¹ A választókerületek átrajzolása is a kormánypártoknak kedvezhet. [Szabad Európa], (n.sz., 2022.02.20) (URL: <https://www.szabadeuropa.hu/a/a-valasztokeruletek-atrajzolasa-is-a-kormanypartoknak-kedvezhet/31708449.html>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁴² Körösnéyi (2015), 242. oldal

rendszerben gondolkodott, addig az Orbáni-rendszer inkább annak elbagatellizálásában érdekelt.

Az 1922-es Bethleni szabályozás fontosnak tartotta a szavazók állampolgárságának és helyben lakhatásának hiteles mivoltját, az Orbáni szabályozás pedig pont ezeket hitelteleníti el 2022-ben (is). Az imént említett külföldi magyarok szavazati jogának intézménye alapvetően úgy lett kialakítva, hogy a magyarországi lakcímmel rendelkező, de külföldön tartózkodó magyarokat diszkriminálja, míg a lakcímmel nem rendelkező, szomszédos országban élő magyar kisebbségeket előnybe helyezze. Míg az előbbieknek személyesen, külföldi konzulátusokon kell szavazniuk, addig az utóbbiaknak elég csupán levélben.⁴³ Az eljárást tovább ködösíti az is, hogy ezeket a szavazatokat nem hivatalos szervek, hanem sokszor pártaktivisták kézbesítik és szedik be, esetlegesen újracsomagolják azokat.⁴⁴ A bő lére eresztett jogi korlátok ezenkívül lehetővé teszik az idősök, elhunytak és a kettős állampolgárok szavazataival való visszaélést is.⁴⁵

Míg tehát a külföldi magyarok szavazati joga az állampolgárság hitelességét, a 2021-ben megszavazott törvénymódosítás⁴⁶ pedig (ami effektíven legalizálja a voksturizmust) a helyben lakhatás hitelességét ássa alá.

A két kormány közötti konszenzus abban viszont megegyezett, hogy az ellenzék mozgásterét minimalizálni, a kormány mozgásterét maximalizálni kell, mind jogi, mind közigazgatási úton.

4. Sziszüphoszi versengés, avagy a választások menete

Maga a választás több ízben, május 28 és június 1-e között zajlott⁴⁷, a kampány pedig effektíven már a nemzetgyűlés feloszlása után megkezdődött.

Külön érdekesség, hogy a Bethlen kormány az 1912-es, háborúra vonatkozó törvénycikk alapján különleges jogrendet tartott fent a választások alatt és csak a választás utáni júniusban

⁴³ Körösenyi (2015), 242. oldal

⁴⁴ Magyar Helsinki Bizottság: A jogorvoslati eljárások tanulságai. Országgyűlési választások és országos népszavazás 2022-ben Magyarországon (2022.09.23) (URL: https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2022/09/Jogorvoslati_eljarasok_tanulsagai_2022.pdf) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05) (Továbbiakban (Helsinki 2022))

⁴⁵ Két választás Kishegyesen – az idősök, az elhunytak és a külföldön élők levélszavazataival is csálnak a Vajdaságban [Átlátszó], (n.sz., 2022.03.29) (URL: <https://atlatszo.hu/kozugy/2022/03/29/ket-valasztas-kishegyesen-az-idosek-az-elhunytak-es-a-kulfoldon-elok-levelszavazataival-is-csálnak-a-vajdasagban/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁴⁶ Voksturizmus, trükközés támogatásokkal, iskolakörzettel? Szabad az út! [Telex], (Tóth-Bíró Marianna, Nyilas Gergely, 2021.11.18) (URL: <https://telex.hu/belfold/2021/11/18/fiktiv-lakcim-valasztas-torvenymodositas>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁴⁷ Paksy (2010), 104. oldal

szüntette azt meg⁴⁸, minthogy a jelenlegi Fidesz kormány is a koronavírus járványra hivatkozva bevezetett, a rendeleti kormányzást biztosító felhatalmazási törvény hatályát is csak a választások után, júniusban vezette ki⁴⁹. Feltételezhetően mindkét kormány az akkori politikai helyzet és a választások gördülékenysége miatt szeretett volna magának extra biztosítékot adni.

4.1 A média szerepe

A kormány pozíciójából eredeztethető médiatúlsúly prominensen jelen volt az 1922-es kampány alatt, valamint a korabeli ellenzéki sajtó korlátozott mozgástere miatt is csak Budapesten és pár nagyobb városban volt képes különböző politikai nézetek nyilvános terjesztésére. Vidéken pedig (főleg a falvakban) szinte kizárólag a kormánypárti lapok jelentették a tájékozódás elsődleges formáját⁵⁰. A kormánypárt nagyobb anyagi forrás birtokában több pénzt is tudott fordítani a kampányára, túlköltekezve az ellenzéki pártokat.⁵¹ Továbbá a helyi hatóságok többször jogszabályi előírásokra hivatkozva folyamatosan korlátozták az ellenzéki pártok kampányát, jelöltjeik mozgásszabadságát, betiltották rendezvényeik egy részét⁵², sőt le is hallgatták őket⁵³.

A tavalyi választáson is jelenlévő, kormányoldal felé billenő médiatúlsúly – a 21. századi modern eszközöket teljes mértékben kihasználva – úgyszintén jele volt. A jelenlegi rendszer ezt elsődlegesen a 2018-ban alapított kormányközeli médiaholding, a KESMA-n keresztül vitte véghez, bekebelezve a sajtónyilvánosság 50%-át. Ez közel 500 központilag vezérelt sajtóterméket jelent, amelybe beletartozik kereskedelmi televízió, országos portál vagy akár teljes megyei laphálózat is.⁵⁴ Az utóbbi stabilan biztosítja a kormánymédia vidéki jelenlétét, mivel minden vezető megyei napilap a KESMA alá tartozó Mediaworks tulajdonában van⁵⁵,

⁴⁸ Sipos (2017), 89. oldal

⁴⁹ Meghosszabították a vészhelyzetet. [koronavirus.gov.hu] (n.sz., 2021.december 14.) (URL: <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/meghosszabbítottak-veszelyhelyzetet>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁵⁰ Paksy (2010), 94. oldal

⁵¹ Püski (2006), 105. oldal

⁵² Püski (2006), 105. oldal

⁵³ Hogyan csaljunk a választáson? – machinációk száz évvel ezelőtt. [PTI], (Ignác Károly, 2022.03.02) (URL: <https://pti.merce.hu/2022/03/02/hogyan-csaljunk-a-valasztason/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁵⁴ Orbánnak olyan befolyása lett a médiában, mint senki másnak Magyarországon. [Telex], (Fábián Tamás, 2021.03.15) (URL: <https://telex.hu/belfold/2021/03/15/orban-viktor-media-sajtoszabadsag-kesma-fidesz>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁵⁵ Kormányközelen az összes megyei magyar napilap [Ujszo.com], (n.sz., 2017.08.02) (URL: <https://ujsoz.com/kozelet/kormanykozelben-az-osszes-megyei-magyar-napilap>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.17)

amely pedig jelentős tömegeket képes elérni vidéken.⁵⁶ A kormány továbbá a közmédiát is a kampány befolyásolására fordította⁵⁷, valamint elintézte, hogy az ellenzék lehetőleg a legkevesebb szereplési felületet kapja a közmédiában⁵⁸. Ahogyan akkor, a kormánypárt most is több pénzt tudott költeni a kampányára, nemes egyszerűséggel csak 8-szor annyit költve plakátokra, mint az ellenzéki összefogás együttesen: az ellenzék 1564 plakátjával szemben a kormány 12 171 plakáttal kampányolt.⁵⁹

A 2022-es választások alkalmá bár nem, a 2017-es „plakátháború”⁶⁰ kiválóan bemutatta, hogy ha kell, az államapparátus információs és anyagi forrásain kívül a közigazgatás gépezetét is betudja vetni az ellenzék ellen. A kormány egyszerre vetette be a Nemzeti Adó- és Vámhatóságot, módosított törvényt, nyomoztatott a legfőbb ügyésszel és bírságoltatott az Állami Számvevőszékkel, mintegy 660 millió forintba. Ezen szervek vezetősége pedig mint 100 éve, akkor is a kormánypárthoz közel álló emberek vezetése alatt álltak.

Ezt követte a 2018-as törvénymódosítás⁶¹ ami lényegében nem hagyott semmilyen falfelületet, ahova engedély nélkül plakátokat lehet elhelyezni, ez pedig legfőképp az ellenzék kampányolását lehetetlenítette el kistelepüléseken.⁶² Ezen felül az ellenzéki pártok lehallgatása megtörtént most is, számolt be róla az ellenzéki miniszterelnök-jelölt⁶³ még a kampány alatt.

A 2022-es kampány során a Fidesz azonban inkább a félretájékoztatást használta fő eszközeként, amelyet könnyedén el is tudott érni médiafölényével. Ezt bizonyítja az is, hogy a

⁵⁶ A megyei lapok Magyarországa: aktív és boldog nyugdíjasok, fejlődő falvak. [Szabad Európa], (Keller-Alánt Ákos, 2021.08.11) (URL: <https://www.szabadeuropa.hu/a/kesma-mediaworks-fidesz-sajto-megyei-lap/31402428.html>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.17)

⁵⁷ Kiszivárgott hangfelvételen magyarázzák a köztévé vezető szerkesztői, hogy „az intézményben nem az ellenzéki összefogást támogatják”. [Telex], (Bozzay Balázs, 2020.11.12) (URL: <https://telex.hu/belfold/2020/11/12/kozmedia-kiszivargo-hangfelvetel-ellenzeki-osszefogas-bende-balazs>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁵⁸ Az elmúlt négy évben összesen tizennyolcszor szerepelhetett ellenzéki képviselő köztévézés műsorban. [Telex], (Presinszky Judit, 2022.03.09) (URL: <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/09/valasztas-2022-kozmedia-kampany-bemutakozas-ellenzek>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁵⁹ Civil szervezetek: Nyolcszor annyit költött a kormányoldal plakátkampányra, mint az ellenzék. [Telex], (Tenczer Gábor, 2022.03.30) (URL: <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/30/k-monitor-nyolcszor-annyit-koltott-a-kormanyoldal-plakatkampanyra-mint-az-ellenzek>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁶⁰ A plakátháború mutatta meg, mire képes az apparátus, ha a Fidesz egy kicsit fenyegetve érzi magát. [444], (Czinkóczi Sándor, 2018.01.11) (URL: <https://444.hu/2018/01/11/a-plakathaboru-mutatta-meg-mire-kepes-az-apparatus-ha-a-fidesz-egy-kicsit-is-fenyegetve-erzi-magat>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁶¹ László Róbert: Választási ráncfelvarrás a Fidesz-érdekek mentén, n.h., In: Fundamentum: az emberi jogok folyóirata, 2-3. szám, 2018, 75. oldal (Továbbiakban László (2018))

⁶² László (2018), 76. oldal

⁶³ Márki-Zay állítása szerint a kampány alatt valaki lehallgatta az ellenzék irodáját. [Telex], (Mizsur András, 2022.08.03) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/08/03/mark-zay-allitasa-szerint-a-kampany-alatt-valaki-lehallgatta-az-ellenzeki-irodajat>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

választások alkalmával az ellenzéki szavazók közel egyharmada is elhitte, hogy Márki-Zay Péter intézkedései háborúba taszítanák az országot.⁶⁴

4.2 A Jelölési rendszerek

A Horthy-rendszer egyik legfontosabb részét képezte a választásokon indulni kívánó állampolgárok jelöltségéhez szükséges aláírások gyűjtése (ajánlás-rendszer), amely nem csak a pártok presztízsének részét képezte, de jelentős előszűrő szerepet is játszott. Míg 1920-ban ez a minimum 500 db aláírás volt, ez 1922-re a választásra jogosultak 10%-ra, de maximum 1000 db-ra növekedett.⁶⁵ A kormánypárt kihasználva a közigazgatási apparátus hatóságainak helyismeretét és hatalmi nyomását (erről bővebben a 6. fejezetben írok), gyorsan és rengeteg választóval íratatta alá a kormányjelöltek ajánlásait. A választási rendelet ezen felül tiltotta a kettős ajánlásokat, így az ellenzéki pártok csak a fennmaradt választóktól tudták megszerezni a szükséges ajánlásokat. Az így „halmozott hátrányban” lévő ellenzéki pártok és a kormány így csak két-három jelöltet tudott indítani a választókerületekben. Mindezek mellett az ajánlások elbírálásakor rendszeres visszaélések is történtek, a választási bizottságok különböző okokra hivatkozva érvénytelenítették az ellenzéki ajánlások egy részét. Az ellenzéki pártok úgy védekeztek, hogy eleve többet gyűjtöttek a kelletténél és azokat adták le hiánypótláskor.⁶⁶

Az Orbán-rendszer ezzel szemben ösztönzi a politikai arénába való belépést: 1) 2011-es választási törvény módosítása kapcsán országos listák váltották a területi listákat, amelyek (az elődjeikkel szemben) minden szavazó körben elérhetővé váltak a választók számára; 2) 2012-ben az addigi választótörvényben szabályozott 1000 aláírást 500-ra szállította le, valamint az ajánlóív intézményét az ajánlószelvények intézményére váltotta; 3) választási eljárásról szóló 2013-as törvényben bevezette a többes jelölés lehetőségét⁶⁷, valamint ugyanazon évben a kormány százmilliós költségvetési támogatást tett lehetővé a pártok kampányfinanszírozására, amit a pártok lényegében arra költhettek (és költenek ma is) amire akarnak.⁶⁸ Ezen felül nincs

⁶⁴ Az ellenzéki szavazók 30 százaléka is elhitte, hogy Márki-Zay háborúba vinné az országot. [24.hu], (n.sz., 2022.04.13) (URL: <https://24.hu/belfold/2022/04/13/marki-zay-peter-haboru-ellenzek-kutatas-alhir/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁶⁵ Hubai László: Választók és választói jog Magyarországon (1920-1947), n.h., In: Társadalmi Szemle, 53. évfolyam 7. szám, 1998, 116. oldal (Továbbiakban Hubai (1998))

⁶⁶ Paksy (2010), 95. oldal

⁶⁷ László Róbert: Még mindig a sötétszürke zónában - az átalakult jelöltállítási és kampányfinanszírozási rendszer.; In: Választási dilemmák. Tanulmányok az új választási eljárási törvény novumai és első megmértetése tárgyában., Szerk: Cserny Ákos, Budapest, Választási Rendszerek Kutatóműhely, 2015, 68. oldal (Továbbiakban László (2015))

⁶⁸ László (2015), 69. oldal

komoly kockázata annak sem, ha a pártok átmásolják egymás ajánlóívről a választópolgárok adatait és odahamisítják az aláírásokat.⁶⁹

Míg a Bethleni szisztéma igyekezett a jelöltek és a pártok számát csökkenteni választási szabályzásokkal, az Orbáni szisztéma igyekszik minél inkább ezek számát növelni.

4.3 „Kamu jelöltek” és „kamu pártok”

A két világháború közötti korszak sajátos jelenségének számított a kormánypárti képviselők „kettősjelölése”. Ennek a hátterét az adta, hogy maga az Egységes Párt – nevével ellentétben – egy heterogén szervezet volt, több érdekcsoportból állva. Ezek a csoportok pedig gyakran egymás ellen, a kormánypárton belül indítottak hivatalos és nem hivatalos jelölteteket (1922-ben például ahol az agrár-demokrata csoport indított hivatalos jelöltet, ott Bethlen vagy Gömbös emberei indítottak nem hivatalos jelöltet és fordítva). A két jelölt közötti jelentős különbség az volt, hogy míg mindketten a párt programjával indultak, csak a hivatalos jelölt kapta meg a kormánynak alárendelt közigazgatási, valamint egyéb állami hatóságok és intézmények támogatását.⁷⁰

Ezzel szemben a jelenlegi rendszer sajátos jelensége, a sorra megjelenő „bizniszpártok”, avagy „kamupártok”, amelyek valódi társadalmi bázis nélkül, a kampánytámogatási pénzek megszerzésének fejében indulnak a választásokon. A fentiekben említett, a jelenlegi választáson elindulásra buzdító rendszer önmagában kedvez a politikai opportunistáknak, valamint közrejátszik a választók megtévesztésében is. Habár a kampánypénzeket illetően történtek szigorítások 2017-ben⁷¹ (1%-os választási határ), 2018-ban⁷² (pártvezetőség mellett már a jelöltek is felelnek a kampányköltségért) és legutóbb 2020-ban⁷³ (a jelöltindítások számát és pártfinanszírozás százalékát emelve), a jelöltek egy közeli hozzátartozóra átírva minden vagyont átmenthetnek, a hatóságok pedig így behajtásképtelenné válnak.⁷⁴

⁶⁹ László (2018), 70. oldal

⁷⁰ Ignácz Károly: A bethleni kétharmad – választási törvénytelenység és aránytalanság révén., In: Múltunk - Politikatörténeti folyóirat, 66. évfolyam 1. szám, 2021, 214-215. oldal

⁷¹ 2017. évi CLX. törvény

az országgyűlési képviselők választása kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről szóló 2013. évi LXXXVII. törvény módosításáról, Netjogtár. (URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700160.TV>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁷² 2018. évi XXXVI. törvény egyes választásokkal kapcsolatos törvények módosításáról* (URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800036.TV>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁷³ T/13679/6. módosító javaslat. (URL: <https://www.parlament.hu/irom41/13679/13679-0006.pdf>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁷⁴ László (2018), 77. oldal

2022-ben több ilyen párt is indult, mint a Gattyán György milliárdos (NER-közei) vállalkozó⁷⁵ „Megoldás Mozgalom” pártja, valamint a testépítő és médiaszemélyiség, Gödény György „Normális Élet Pártja”⁷⁶ is, amelyek a kampány alatt több ízben is visszaéltek a fentiekben leírt ajánlóí ív rendszerével.

A Bethleni „kamujelöltek” – bár indirekt módon – a szavazatok kormányfelé történő maximalizálását szolgálták, az Orbáni „kamupártok” pedig a szavazatok elszoródását segítik elő, minimalizálni azokat az ellenzéki pártok kárára.

5. A kormánypártok programjai a kampány során

Bethlen az első kampányrendezvényén elmondott beszédében fejtette ki, hogy a kormány(párt)nak nincs szüksége egy új program kiadására, hiszen a pártnak már megvan „a maga régi programja”⁷⁷.

1922 tavaszán mégis megjelent egy általános program képe, amelyben a kormány ígérte 1) egy progresszív adórendszer kialakítását; 2) olcsóbb és egyszerűbb államigazgatást; 3) demokratikus választójog megvalósítását; 4) mezőgazdasági munkásság védelmét; 5) tőzsde és kartellek megrendszabályozását; 6) árdragítók megbüntetését, illetve a földreform valamilyen formában történő megvalósítását (ezt tudatosan, pongyolában megfogalmazva). Az utolsó programpont példaértékű volt olyan szempontból, hogy az Egységes Párt a továbbiakban inkább csak a saját választóinak írt hangzatos programokat, amelyeknek megvalósítását nem tekintették különösebben a feladatuknak.⁷⁸

Ez a magatartás a tavalyi választásokon is jelen volt mind a miniszterelnök, mind a kormánypárt részéről. Míg 2010-ben a Fidesz rendelkezett egy konkrét programtervezettel, addig 2014-ben „folytatták”, 2018-ban pedig csak sejteni lehetett, hogy folytatni fogják. A kormány 2022-ben sem állított programot, helyette inkább a gazdasági teljesítményekre, a rezsicsökkentésre, valamint a gyermekvédelmi kérdésre alapozta kampányát. Ezt később a szomszédunkban beálló háborús helyzet teljes mértékben átírta, és a „béke vagy háború”, azaz „kormány vagy ellenzék” dichotómiát alkalmazva igyekezett választásra bírni az embereket.

⁷⁵ Gattyán 1 százalékos pártja állítja: rendezte sorait, jelöltjei elszántak, és a következő választásra készülnek., [Telex], (Sarkadi Zsolt, 2022.05.12) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/05/12/gattyan-gyorgy-memo-megoldas-mozgalom-valasztas>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁷⁶ Országszerte hamis ajánlásokat adott le Gödény György pártja, de így is lehet rájuk szavazni., [Telex], (Cseke Balázs, 2022.03.04), (URL: <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/04/normalis-elet-partja-godeny-gyorgy-jeloltek-ajanlasok-hamisitas-halottak>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁷⁷ Sipos (2013), 213. oldal

⁷⁸ Püski (2006), 54. oldal

2022-es választási program híján pedig egészen 2010-ig kell visszanyúlnunk az akkori Fidesz programhoz, ami néhány részét tekintve úgyszintén osztozik az Egységes Párt programpontjainak egy részével, valamint annak ködös megfogalmazásaival, modernkori változtatásaival. A 2010-es program tartalmazta 1) az adórendszer reformálását; 2) nagyobb figyelmet a mezőgazdaságnak és a turizmusnak; 3) demokratikusság helyreállítását⁷⁹; valamint a kampányuk részeként 4) a parlament létszámának felére csökkentését, így közvetve olcsóbbá és egyszerűbbé téve az államigazgatást⁸⁰.

Ezenkívül maga a program jelentős mértékben a Kisgazdapárt volt 1921-es programpontjait, valamint a kisgazda eszméket őrző, ellenzéki '48-as Kisgazdapárt programjának egy részét is átvette, hogy gyengítse azok támogatottságát.⁸¹

Ilyen sorsra jutott a 2020-as Jobbik által előterjesztett SZJA törvényjavaslat is, ami a 29 éven aluliak személyi jövedelemadó mentességét tűzte volna ki célul, azonban azt a kormány leszavazta⁸², majd 1 évre rá – a választásokat megelőzően – sajátjaként beterjesztette és megszavazta azzal a változtatással, hogy 29 helyett 25 év alattiak kapnak mentességet.⁸³

A program tartalmáról Bethlen mindenesetre igyekezett csak általánosságban nyilatkozni⁸⁴, sőt az Egységes Párt értekezletein is csak egy konkrétum nélküli, nagy vonalakban leírt kormánytervről beszélt⁸⁵. Ez valamilyen formában érvényesült most is, noha a jelenlegi miniszterelnök csak előre nem bejelentett, korlátozott létszámú embereknek tartott

⁷⁹ A családtól a rendig – nyilvános a Fidesz programja. [Origo]. (n.sz., 2010.03.12) (URL: <https://www.origo.hu/itthon/20100312-a-fidesz-2010es-valasztasi-programja.html>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸⁰ Félúton a választási reform: Tanulmány a Political Capital Institute és a Friedrich Ebert Alapítvány budapesti irodája által közösen szervezett konferenciához. [Political Capital], (2012.04.19) (URL: http://www.valasztasirendszer.hu/wp-content/uploads/PC-FES_ConferencePaper_FelutonAVasztasiReform_120417.pdf) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸¹ 21. Sipos József: Az Egységes Párt 1922-es választási programja., In: Aetas – Történettudományi folyóirat, 27. évfolyam 2. szám, 2012, 10. oldal (Továbbiakban Sipos (2012))

⁸² A Fidesz szó nélkül lesöpörte a fiatalok személyi jövedelemadómentességére tett javaslatot. [Alfahír], (n.sz., 2020.02.17) (URL: https://alfahir.hu/2020/02/17/jobbik_fiatlok_jakab_peter_stummer_janos_parlament_gazdasagi_bizottsag) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸³ Orbán bejelentette, 25 éves korig szja-mentességet kapnak a fiatalok. [HVG], (n.sz., 2021.01.15) (URL: https://hvg.hu/gazdasag/20210115_Orban_bejelentette_25_eves_korig_SZJamentesseget_kapnak_a_fiatlok) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸⁴ Sipos József: Az 1922-es választások eredményei és a harmadik Bethlen kormány megalakítása., Szeged, In: Acta Historica, 2017, 99. oldal (Továbbiakban (Sipos 2017))

⁸⁵ Sipos (2017), 100. oldal

kampánybeszédekét⁸⁶, valamint csak a kormánybarát Kossuth Rádión keresztül közölte a kormány direktíváit, kormányprogramról ezeken sem tett említést.

Az Egységes Párt általános „programtalanságához” hozzátartozott az a tény is, hogy az 1922-es választást követően a kormánypárt minden választást megnyert, így nem is volt szükség új program megalkotására. Mint láthattuk, a jelenlegi kormánypárt is ilyen magatartást tanúsít 2010-óta.

6. A kormányoknak kedvező választási intézmények

A választási rendszer rendelet által történő módosítása mellett jelentős szerepet kapott magát a választást levezető struktúra is, melyben a kormánypárt jelöltjeinek megválasztási esélyei jelentősen megnövekedtek, kihasználva közigazgatási szervek adta lehetőségeket. A választókerületekben induló jelöltek „karrierjét” a főszolgabírók igazgatták, mellettük pedig a kormány olykor közigazgatási tisztviselőket⁸⁷, alispánokat, járási főszolgabírókat, szolgabírókat, sokszor városi polgármestereket, községi bírókat, jegyzőket⁸⁸, a csendőrséget, vagy polgári ruhás nyomozókat is bevetett. A főszolgabíró ezenkívül a politikai folyamatokról a főispánnak jelentett, aki pedig a vármegyében kialakuló helyzetképet továbbította Gömbös Gyulának, az akkori kormányzati választási központ vezetőjének⁸⁹ és Bethlen István közeli szövetségeseinek.

A láncolatból külön kiemelhető a főispánok pozíciója, akik jelentős elemét képezték az akkori közigazgatási rendszernek: birtokolva a vármegyék jelentős, választáshoz elengedhetetlen információit és a velük járó hatalmat⁹⁰. Ezt Bethlen és Klebelsberg is jól tudta, így még a választások előtt, március elején hozzáláttak vehemensen leváltani az addigi főispánokat, saját embereiket helyezve pozíciókba. A kormányfő és a belügyminiszter így összesen 11 főispánt cserélt le.⁹¹ A rendszer közigazgatási hatóságainak a kormányhoz és a miniszterelnökhöz való hűségén kívül a pozíció megszerzéséhez fontos szempontnak számított a szakmai tudás is. A vármegyék és városok élén lévő személyek rendszerint 64-66%-a rendelkezett adminisztratív

⁸⁶ Fehérváron érhet véget Orbán Viktor gyerek- és nyugdíjas-simogató turnéja. [Alfahír], (n.sz., 2022.03.30)

(URL:

<https://alfahir.hu/2022/03/30/orban-viktor-kampany-szekesfehervar-2022-es-orszaggyulesi-valasztasok-politikai-pedofilia>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸⁷ Paksy (2010), 99. oldal

⁸⁸ Hogyan csaljunk a választáson? – machinációk száz évvel ezelőtt. [PTI], (Ignác Károly, 2022.03.01) (URL:

<https://pti.merce.hu/2022/03/02/hogyan-csaljunk-a-valasztason/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

⁸⁹ Paksy (2010), 99. oldal

⁹⁰ Sipos (2013), 215. oldal

⁹¹ Sipos (2013), 196. oldal

tapasztalattal és közhivatali múlttal⁹², így a bürokratikus kompetencia is egyfajta elvárás volt a kormány részéről.

Jelentékenységet a rendszer kiépítésében tovább erősíti az a tény is, hogy Bethlen március elején magához hívatta a főispánokat és egyenként tárgyalt velük. A főispánok alaposan felkészülve, pontos adatokkal tudtak szolgálni a miniszterelnök számára, amelyeket felhasználva állította fel Bethlen és Klebelsberg az Egységes Párt jelöltjeit.⁹³

Amennyiben a választás folyamatokat három részre osztjuk – 1) törvényi meghatározása a választások menetének; 2) maga a választás folyamata(i); 3) a választás és a választási eredményekkel kapcsolatos fellebbezés és jogorvoslat – a bethleni kormányzat a közigazgatás teljes kihasználásával a folyamat menetét, míg az orbáni kormányzat inkább a folyamat végét formálta érdekeiknek megfelelően, maga a folyamat meghatározásában pedig mindketten érdekeltek voltak. Nem a közigazgatási rendszer egésze, sokkal inkább a választással kapcsolatos szervek, mint a Nemzeti Választási Bizottság, a Kúria és az Alkotmánybíróság, valamint az ezzel foglalkozó bürokrácia segítette az inkubenst 2022-ben, derül ki a Magyar Helsinki Bizottság közleményéből.⁹⁴

A közlemény szerint a jogszabályi háttér lehetővé tette, hogy a pártok és a jelöltek lényegében azt csináljanak, amit akarnak, amíg nem bizonyítható, hogy ők voltak a jogsértők. Ilyen például a 2018-as választási törvény módosítása⁹⁵, ami lényegében azoknál a jelölteknél, akik egyben a kormány tagjai is, nem állapítható meg kampány során elkövetett jogsértés. Ezen törvény értelmében Ugyanez vonatkozik továbbá az önkormányzatok, a kormány és egyéb állami szervek funkcióiból eredő tevékenységeire is a kampány kapcsán. Ezen felül a választással kapcsolatos jogorvoslatok elbírálására adott idő rövidre szabott, feltételeik gyakran leküzdhetetlenek a kérelmezők számára (pl.: kifogásokban meg kell jelölni a megsértett jogszabály helyét, kimerítő bizonyítékokkal kell szolgálni). Az NVB döntései sokszor következtelenek voltak, döntéseik sorban a kormánykoalíciónak kedveztek (pl.: Hoppál-ügy)⁹⁶. Az Alkotmánybíróság úgyszintén ritkán állapított meg jogsértést, és amikor igen, az mindig a

⁹² Püski 2006, 243. oldal

⁹³ Sipos 2013, 196. oldal

⁹⁴ Helsinki (2022)

⁹⁵ 2018. évi CXIII. törvény

egyes választásokkal kapcsolatos törvények módosításáról, Netjogtár, (URL:

<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800113.TV>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁹⁶ Húszezer forintba mérsékelte az NVB Hoppál Péter félmillió bírtetését, amiért kihúzta a kábelt az ellenzéki LED-falból. [Telex], (Weiler Vilmos, 2022.04.03) (URL: <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/04/03/huszezer-forintra-mersekelte-az-nvb-hoppal-peter-felmillios-bunteteset-amiert-kihuzta-a-kabelt-mellar-led-falabol-1>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

kormánynak kedvezett (pl.: a kormány a Kúria egy döntését az Alkotmánybírósággal semmisítette meg).⁹⁷

7. Évszázadot átívelő törvénytelenségek

Amennyiben pedig a választási rendszer, a közigazgatás intézményrendszere és az informális háttér nem lett volna elég Bethlen győzelmének biztosítására, előfordult többféle törvénytelen „szavazásra bírás” is. A vidéki választókerületek több részében nem tartották be a választójogi rendeletek által megfogalmazottakat. A szavazókat megfélemlítették, félrevezették, törvénytelen ségek és közigazgatási erőszaknak vetették alá őket⁹⁸, vállalkozási engedélyek kiadását vagy meghosszabbítását tagadhatták meg tőlük, adóhátralékokat hajthattak be, de előfordult a közalkalmazottak esetében az is, hogy az állásaik elvesztésével fenyegették őket⁹⁹. A „rábírások” békésebb formája is létezett vesztegetések formájában (a Dualizmus rendszeréből visszahozva), például a szavazók leetetése, leitatása vagy megajándékozása¹⁰⁰ szavazataikért cserébe.

Az egyik legbizarrabb hasonlóságot a két választás között itt láthatjuk, minthogy idén is gyakorta éltek ilyen törvénytelen eszközökkel. Láncszavazás, szavazók buszoztatása, szavazatvásárlás pénzért, sörért¹⁰¹ és disznóhúsért, magatehetetlen vagy akár már halott emberek nevével történő szavaztatás, a határon túli magyarok levélszavazatának elégetése, illetve egyéb jegyzői illegálisok¹⁰² is feljegyzésre kerültek. A szavazók államapparátusnak való kiszolgáltatottsága ma is jelen van a közmunkaprogram formájában. Ez a program többek között kiszolgáltatottá teszi az anyagilag súlyos helyzetben lévő választókat¹⁰³ az adott település önkormányzatának, amelyek ezt a függést szavazatokra válthatják választáskor. A 21 Kutatóközpont elemzése alapján a 2022-es választás remekül igazolta, hogy a kormánypárt

⁹⁷ A Alkotmánybíróság 3151/2022. (IV. 12.) AB Határozata. (URL: [http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/47b2664a291b7ec8c12588070044c188/\\$FILE/3151_2022%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/47b2664a291b7ec8c12588070044c188/$FILE/3151_2022%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf)) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

⁹⁸ Sipos (2017), 102. oldal

⁹⁹ Püski (2006), 104. oldal

¹⁰⁰ Püski (2006), 105. oldal

¹⁰¹ Kocsmák és templomok is – Térképre tettünk közel 100 választási csalást a civil delegáltak beszámolóí alapján. [Átlátszó], (Zsilák Szilvia, 2022.04.28) (URL: <https://atlatszo.hu/kozugy/2022/04/28/kocsmak-es-templomok-is-terkepre-tettunk-kozel-100-valasztasi-csallast-a-civil-delegaltak-beszamoloi-alapjan/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰² Választási visszaélések, élő közvetítés – Láncszavazást videóztunk a putnoki parkolóban. [Átlátszó], (n.sz., 2022.04.03) (URL: <https://atlatszo.hu/kozugy/2022/04/03/valasztasi-visszaelesek-elo-kozvetites-kitoltott-szavazolapokat-talaltak-erdelyben/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰³ Lakner Zoltán: Szegénységbe zárt ország. [Vasárnapi Hírek], (Lakner Zoltán, 2014.11.09) (URL: https://www.vasarnapihirek.hu/szerintem/lakner_zoltan_szegenysegbe_zart_oroszag) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

azokon a településeken erős vagy erősödött meg, ahol a legjelentősebb az egzisztenciális függés az államtól. Ez az álláskeresők számára biztosított segélyeken, anyagi nélkülözésből adódó függőségi láncokon vagy közmunkán keresztül¹⁰⁴ érvényesül. Ahogyan azt kimutatások igazolták, a választások során minél nagyobb arányban volt közmunka egy adott településen, annál többen szavaztak a Fideszre. A 2018-as választáson a közmunkával kismértékben érintett településeken a Fidesz listája 55,4%-ot, míg a jelentősen érintett településeken 67,1%-ot ért el.¹⁰⁵ Mindemellett a kormány 2020-as választási törvénymódosítása lehetővé tette a szavazati lapok magáncélú lefényképezését, amely teret ad az adott személyek, munkavállalók a hatalom általi zsarolására is.¹⁰⁶

8. Az ellenzéki pártok akkor és most

Az 1920-as évek ellenzéki gerincét a kormánytól balra elhelyezkedő, különböző liberális-demokrata szerveződések és az MSZDP alkotta, míg a kormány jobboldali egységén kívül helyezkedtek el az egyre gyengülő legitimisták és a kormány alá betagozódó keresztények tábora.¹⁰⁷

Ahogyan a további hasonlóságok során láthatjuk, ez az ellenzék 1922-es elhelyezkedése nagyjából megfelel a tavalyi választáson szövetségbe tömörülő ellenzéknek is, ahol az ellenzéki liberális pártok és az MSZDP akkori szerepét a jelenlegi balliberális pártok és a Demokratikus Koalíció (mint a baloldal prominens pártja) alkotta. A párhuzam jobboldali részének megfeleltethetjük a Jobbikot, mint a kormányoldal potenciális, ámde gyengülő alternatíváját, valamint a konzervatív vezetés alá kerülő keresztény tábor mai megfelelőjének a Mi Hazánkat¹⁰⁸, amely(ek) a kormánypolitikát (akár akaratán kívül is) kiszolgálja.

A szociáldemokrata párt, valamint a legitimista csoportok külön figyelmet kaptak Bethlentől, az állam ezen pártok működését rendszeresen akadályozta.¹⁰⁹ Az MSZDP, mint a baloldal vezető ereje jelentett egyfajta természetes ellenfelet a jobboldali kormány számára, noha azok

¹⁰⁴ Két Magyarország: A választási erőviszonyok alakulása 2018-2022 között. [21 Kutatóközpont], (21 Kutatóközpont, 2022.04.20) (URL: https://21kutatokozpont.hu/wp-content/uploads/2021/11/valasztas_utan_elemzes.pdf) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰⁵ Elsült a Fidesz csodafegyvere. [24.hu], (Vaskor Máté, 2018.04.18) (URL: <https://24.hu/kozelet/2018/04/18/elsult-a-fidesz-a-csodafegyvere/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰⁶ Lefényképezhetik a szavazólapjukat a választók. [24.hu], (n.sz., 2020.11.11) (URL: <https://24.hu/belfold/2020/11/11/valasztasi-torveny-szavazolap-fenykep/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰⁷ Püski (2016), 16. oldal

¹⁰⁸ Együttműködne a Fidesszel a Mi Hazánk. [Index], (-VCSY-, 2022.04.04) (URL: <https://index.hu/belfold/2022/04/04/mi-hazank-duro-dora-fidesz-egyuttmukodes-politika/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁰⁹ Püski (2016), 11. oldal

mozgástere a Bethlen-Peyer paktum¹¹⁰ következtében csökkent. A legitimisták pedig (névlegesen az Andrássy-Friedrich párt), mint a kormány potenciális alternatívája¹¹¹ jelentett(ek) veszélyt, elhódítva jobboldali szavazókat, illetve veszélyeztetve a hön áhított jobboldali egység megteremtését. Kettejük közötti lényeges különbség volt, hogy míg a szociáldemokratákat kötötte az egyezségük¹¹² a miniszterelnökkel, addig az Andrássy-párt tetemre hívhatta a kormányt.

Habár az ellenzéki térfél zilált volt, több laza szövetség is kötött az Egységes Párt ellen. A liberális ellenzéki Rassay-párt és az MSZDP szövetséget kötött, hogy nem állítanak egymás ellen jelöltek, valamint támogatják egymás jelöltjeit a választáson¹¹³, Budapesten pedig az Andrássy-féle legitimista és a Haller-féle keresztényszocialista párt lépett szövetségre, deklarálva, hogy egymás ellen nem állítanak jelöltek, sőt, közös kerületi listát is létrehozta „Szövetkezett Keresztény Ellenzék” néven.¹¹⁴

9. A választások eredményei

Minden strukturális, közigazgatási és intézményi előkészület ellenére a frissen felállt, nehézkesen működő közigazgatási rendszer, a gazdasági-szociális akkori helyzete és az akkori politikai körülmények és az aktuálpolitikai helyzet nagyban befolyásolták a szavazás kimenetét. Így Bethlen alapos előkészületek ellenére is csak a parlamenti többség megszerzésében reményked(het)ett.¹¹⁵

A 2022-es választás kimenetelét úgyszintén befolyásolták több tényezők is, legfőképp az ukrán-orosz háború kitörése szomszédságunkban. A háború mellett azonban meg kell említenem a kormány iszonyatos mennyiségű költekezését is a választásokat megelőzően. A már említett 25 éven aluliak SZJA mentessége, továbbá SZJA visszatérítés nagycsaládosoknak¹¹⁶, a 13. havi nyugdíj már februárban kézhez adása és annak emelése¹¹⁷,

¹¹⁰ Paksy (2010), 89. oldal

¹¹¹ Serfőző Lajos: A titkos társaságok és a konszolidáció 1922-1926-ban., Szeged, In: Acta Historica, 1976, 6. oldal

¹¹² Taschek Zoltán: Az 1922. évi nemzetgyűlési választások Sopronban., In: Múltunk - Politikatörténeti folyóirat, 1. évfolyam, 2018, 83. oldal (Továbbiakban Taschek (2018))

¹¹³ Paksy (2010), 102. oldal

¹¹⁴ Paksy (2010), 97. oldal

¹¹⁵ Püski (2006), 114. oldal

¹¹⁶ Szja-visszatérítés 2022: jön a pénzeső, mutatjuk mit kell tudni, és mi van azzal, aki lemaradt. [Portfolio], (n.sz., 2022.01.27) (URL: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220127/szja-visszaterites-2022-jon-a-penzeso-mutatjuk-mit-kell-tudni-es-mi-van-azzal-aki-lemaradt-522951>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹¹⁷ Holnaptól érkezik a 13. havi nyugdíj. [Híradó.hu], (n.sz., 2022.02.08) (URL: <https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/02/08/holnaptol-erkezik-a-13-havi-nyugdij>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

üzemanyag járulékok csökkentése¹¹⁸, valamint a silány gazdasági állapotot enyhíteni kívánó hatósági ársapkák bevezetése is¹¹⁹ a kormánytámogatottság növelését szolgálta. Ezeknek az intézkedéseknek a háttérében az ált, valószínűleg maga a kormány sem tudta, milyen eredményekre számíthat a választások végeztével, ezért is költekezett túl. Ezt a bizonytalanságot tovább erősítették a választókban azok a kutatások is, amelyek az ellenzéki összefogást fej-fej mellett mérték még 2022 elején¹²⁰ és közvetlenül a választás előtt is¹²¹.

9.1 A kormánypártok földcsuszamlásszerű győzelme

A választás és a választási rendszer gondos előkészítése gyümölcsözőnek bizonyult Bethlen István és az Egységes Párt számára. A 245 mandátumból az Egységes Párt 140-et, a kormánytámogató pártok (Ernst-Huszár féle KNEP, Nemzeti Polgári Párt, Keresztény Egység Tábor), valamint pártonkívülieknek összesen 32¹²² mandátumot szereztek, ezzel egy „formális két-harmadot” alkotva a törvényhozásban. A maradék mandátumon pedig az ellenzéki pártok és egyéb párton kívüliek osztoztak, amelyek közül a választás „ellenzéki győzteseként” az MSZDP került ki, a maga 25 mandátumával. Így a kormánypárt után a legtöbb szavazatot szerezte meg és vált a parlament második legerősebb pártjává.¹²³ Ezzel szemben az Andrássy-Friedrich legitimista párt a választás legfőbb veszteseként végzett, csupán 12 mandátumot szerezve.¹²⁴

170 választókerületből 1 553 184 választópolgár 1 102 680 érvényes szavazatot adott le, így ezen adatok alapján a választáson való részvétel 70%-fölött zajlott.¹²⁵ Az összes leadott szavazat¹²⁶ alapján pedig az ellenzéki pártok minden ellenük elkövetett jogi vagy közigazgatási nyomás ellenére megközelítőleg ugyanannyi támogatottsággal rendelkeztek összességükben,

¹¹⁸ Szép csendben váratlanul csökkentette az üzemanyagok jövedéki adóját a kormány. [Portfolio], (n.sz., 2022.02.28) (URL: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220228/szep-csendben-varatlanul-csokkentette-az-uzemanyagok-jovedeki-adojat-a-kormany-529723>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹¹⁹ Orbán Viktor élelmiszerárstopot jelentett be! [Portfolio], (n.sz., 2022.01.12) (URL: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220112/orban-viktor-elelmiszerarstopot-jelentett-be-520798>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹²⁰ Republikon: fej fej mellett a Fidesz és az ellenzéki összefogás, Gattyán György pártjára 1 százaléknyan szavaznának biztosan. [Republikon], (n.sz., 2022.01.28) (URL: <https://nepszava.hu/3144731-republikon-fej-fej-mellett-a-fidesz-es-az-ellenzeki-osszefogas-gattyan-gyorgy-partjara-1-szazaleknyan-szavaznanak-biztosan>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹²¹ Publicus: fej-fej mellett áll a Fidesz és az ellenzéki összefogás. [Propeller], (n.sz., 2022.04.02) (URL: <https://propeller.hu/itthon/3791053-publicus-fej-fej-mellett-all-fidesz-az-ellenzeki>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹²² Sipos (2017), 82. oldal

¹²³ Paksy (2010), 104. oldal

¹²⁴ Taschek (2018), 83. oldal

¹²⁵ Paksy (2010), 104. oldal

¹²⁶ Paksy (2010), 105. oldal

mint a kormánypárt, azonban ez a választókerületi beosztások miatt közel sem jelentett annyi mandátumot.¹²⁷

A 2022-es választásokon a kormány és az összellenzék támogatottsága sem mutatott „akkora” különbséget: míg az ellenzék 3,5 millió, addig a kormány 4,4 milliót szavazatot kapott.¹²⁸ Ahogyan 100 éve, a szavazatok itt sem jelentettek a számok arányában megfelelő mandátumokat, valamint a választási részvétel tavaly is meghaladta a 70%-ot¹²⁹. Az idei választások eredményeinek megfelelően most is két-harmados többségre tett szert a 199 fős parlamentben a Fidesz-KDNP koalíció 135 mandátummal, míg az ellenzéki pártok balliberális oldalán vezetői szerepet betöltő DK a maga 16 mandátumával a parlament második legerősebb erejévé nőtte ki magát.¹³⁰ Az egykori kormányalternatíva, a Jobbik pedig (csakúgy, mint a legitimisták) a választás abszolút veszteseként kerültek ki. Nemcsak a parlament második legerősebb pártja címét veszítették el a 2018-as eredményekhez képest, hanem több mint 600 000 szavazót is¹³¹. A párt marginálissá válására már júniusban felhívták a figyelmet¹³², a Medián Közvélemény-kutató cég októberi kutatásai alapján pedig a párt támogatottsága már csupán 3%¹³³ volt.

A kormánypártnak teljes mértékben kiszolgáltatott vidék azt eredményezte, hogy az ellenzéki pártok jelentős része – mint az MSZDP és különféle liberális-demokrata szervezetek – csak a baloldali és liberális városi erőre támaszkodva szállhattak szemben a kormánnyal és annak politikájával.¹³⁴ Ez úgymond egy „organikus lépés” is volt, mivel Budapest történelmileg is a liberális pártok legfőbb támaszának számított.¹³⁵ Az „ellenzéki erőd” a nemzetgyűlési

¹²⁷ Paksy (2010), 104. oldal

¹²⁸ Itt a végeredmény: a Fideszre 4,4 millió, az ellenzékre 3,5 millió voks érkezett. [Index], (SIKI, 2022.04.14) (URL: <https://index.hu/belfold/2022/04/14/nvb-valasztasi-orszagos-listas-vegeredmeny/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹²⁹ Országgyűlési képviselők választása 2022: Belföldi részvételi adatok. [Nemzeti Választási Iroda], (2022.04.16) (URL: <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022/reszveteli-adatok?tab=country>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹³⁰ Választás 2022: A várható mandátumok és a parlamenti patkó. [Szeged Ma], (Zádori Bence, 2022.04.04) (URL: <https://szegedma.hu/2022/04/valasztas-2022-a-varhato-mandatumok-es-a-parlamenti-patko>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹³¹ Jakab elismerte: 600 ezer szavazatot veszített a Jobbik. [Híradó.hu], (Jezsó Ákos, 2022.04.24) (URL: <https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/04/24/jakab-elismerte-600-ezer-szavazatot-vesztett-a-jobbik>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹³² A jobbik hamarosan eltűnhet a politikai süllyesztőben. [Magyar Nemzet], (Kincses Krisztina, 2022.06.02) (URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2022/06/a-jobbik-hamarosan-eltunhet-a-politikai-sullyesztoben>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹³³ 2022 októberi kutatási eredmények – Medián. [Közvéleménykutatók.hu], (Matolcsy Márk, 2022.11.09) (URL: <https://kozvelemenykutatok.hu/2022-oktoberi-kutatasi-eredmenyek-median/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹³⁴ Püski (2016), 332. oldal

¹³⁵ Ignác (2013), 57. oldal

választások alkalmával sem hagyta cserben az ellenzéki pártokat: a 3 kerületre osztott fővárosban¹³⁶ az MSZDP 39%-ot, míg a liberális ellenzék 23%-ot, azaz összesen 62%-ot ért el. Ez a berendezkedés azonban azt is jelentette, hogy a liberális pártok választási sikereihez csak korlátozott támogatói bázissal és hatókörrel fognak rendelkezni.¹³⁷ Ez egybe esett a Bethlen István terveivel is, amely riválisainak marginálissá tételét célozta meg: az MSZDP egy behatárolt városi és fővárosi párttá vált¹³⁸, az Andrássy-Friedrich párt pedig az évek alatt semmivé lett.

Az ellenzéki balliberális pártok a városokba, legfőképp a fővárosba való betagozódása 2022-ben is jelentkezett: a 18 Budapesti választókerületből 16-ot, továbbá nagyvárosi körzeteket, mint Pécs és Szeged¹³⁹ is sikerrel megszerzett, azonban vidéken 3155¹⁴⁰ településből csupán 42-t tudhatott magáénak az ellenzéki összefogás.¹⁴¹

9.2 Az ellenzék helyzete a választásokat követően

Az 1922-es választás eredményei előrevetítették az ellenzék további helyzetét az Egységes Párt és Bethlen István immár választáson legitimált, korlátozott pluralista rendszerében. Az ellenzéki pártok, ha a kormánnyal szemben nem is tudták felvenni a harcot, egymással kiválóan versenghettek a saját pozícióik megerősítésének érdekében. Ez olyan területeket jelentett, ahol esélyük is volt nyerni a kormánypárttal szemben, a már említett titkos egyéni és listás kerületekben.¹⁴² Ezt bebiztosította az a tény is, hogy a továbbiakban a kormány többféle jogi és közigazgatási eszközök igénybevételevel bármikor megtudta akadályozni az ellenzéki erők választási úton történő hatalom átvételét.¹⁴³ Ennek eredményeként az ellenzéki pártok legfeljebb csak a nemzetgyűlésben, majd később a képviselőházban tudtak pozíciókat megszerezni, megerősíteni.¹⁴⁴

¹³⁶ Hubai (1998), 114. oldal

¹³⁷ Paksy (2010), 108. oldal

¹³⁸ Püski (2006), 64. oldal

¹³⁹ Települések, ahol győzött az ellenzék és a bázisok, amiket elvesztett. [444], (Szurovecz Illés, 2022.04.06) (URL: <https://444.hu/2022/04/06/telepulesek-ahol-gyozott-az-ellenzek-es-a-bazisok-amiket-elvesztett>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴⁰ Területi atlasz – Települések. [Központi Statisztikai Hivatal] (URL: https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_telepulesek) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴¹ Több mint háromezer településből csak 42-t nyert meg listán az ellenzék, de összesen hat szavazattal is el lehetett vinni egy falut. [Telex], (Fehér János, 2022.04.07) (URL: <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/04/07/magyar-telepulesek-ahol-az-ellenzek-legyozte-listan-a-fideszt-borsod-budapest-baranya-gagyapati-dontetlen>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴² Turbucz (2007), 246. oldal

¹⁴³ Püski (2016), 12. oldal

¹⁴⁴ Turbucz (2007), 237. oldal

A 2020-ban megalakult „Egységbent Magyarországért!”¹⁴⁵ összellenzéki szövetség elviekben kiiktatta az egymással való aktív versengést a pártok számára, azonban az összefogáson belül egyfajta „passzív” versengés mégis létezett. Formálisan, a nagyközönség előtt nem versenghettek egymással, az ellenzéki pártok azonban külön tárgyalásokon egyeztettek és kötöttek szövetségeket az összefogás berkein belül¹⁴⁶, amikből (a választási végeredményeket látva) a DK került ki győztesen. Ezt bizonyítják az előző parlamenti elrendezéshez képest történt változások is.¹⁴⁷ 2018-as eredményekhez képest¹⁴⁸ az LMP 4 mandátumot, az MSZP-Párbeszéd 10 mandátumot, a Jobbik pedig 17 mandátumot veszített, míg a DK 7-et nyert, valamint újként bekerült a parlamentbe a Momentum 11 mandátummal és külön utasként a Mi Hazánk 6 mandátummal. A végeredményhez hozzájárult továbbá az is, hogy ezt a szövetséget az ellenzéki választók egy része nem volt hajlandó elfogadni: az ellenzék összesen 850 ezer szavazóval kevesebbet tudott szavazásra bírni, mint 4 éve. Ezek a szavazók jelentős számban inkább szavaztak a Fideszre, a Mi Hazánkra, vagy maradtak otthon¹⁴⁹.

A kormány és a közigazgatás továbbá jelentős mértékben hozzásegített a kormánypárti jelöltek győzelméhez, így a mindenkori miniszterelnök képes volt arra, hogy a kormánypártot a saját ízlése szerint alakítsa át, amivel Bethlen rendszerint élt is. A választásokat követően a korszak végéig nem következett be kormányváltás, új kormányprogram megírására, sőt, minden ciklus kezdetén ugyanaz a személy foglalta el a miniszterelnöki széket a parlamentben¹⁵⁰ is.

Az Orbán-rendszer végét bár nem tudjuk megjósolni, a 2022-es választások eredményeinek függvényében most is kimondhatjuk ugyanezeket: a jelenben sem került sor a kormány

¹⁴⁵ Megszületett a teljes ellenzéki összefogás. [Telex], (Koroknai Gergely, 2020.12.20) (URL: <https://telex.hu/belfold/2020/12/20/ellenzeki-osszefogas-2022-valasztas>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴⁶ Ilyen volt belülről az ellenzéki kampány összeomlása. [Direct36], (Panyi Szabolcs, Pethő András, Szabó András, Matyaovszki Fanni, Szőke Dániel) (URL: <https://www.direkt36.hu/ilyen-volt-belulrol-az-ellenzeki-kampany-osszeomlasa/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴⁷ Kis ellenzék, nagy átrendeződés: az összefogás nyertese a DK és a Momentum, vesztese az MSZP és a Jobbik. [Népszava], (Vas András, 2022.04.04) (URL: https://nepszava.hu/3152532_valasztas-2022-ellenzek-fidesz-kormany) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴⁸ Országgyűlési képviselők választása 2018. [Nemzeti Választási iroda], (2018.05.03) (URL: <https://www.valasztas.hu/ogy2018>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁴⁹ Eltűnt 850 ezer szavazó a hat párt mögül. [444], (Magyari Péter, 2022.04.04) (URL: <https://444.hu/2022/04/04/eltunt-850-ezer-szavazo-a-hat-part-mogul>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁵⁰ Püski (2016), 238. oldal

leváltására, kormányprogram megírására, a miniszterelnöki széket pedig ugyanazon személy foglalta el, aki már 18 éve töretlen vezére a kormánypártnak¹⁵¹ is: Orbán Viktor.

10. Kormány- és rendszeralakítások

Habár Bethlen céljai megvalósultak a választási eredményeket illetően, a június 16-án megszerveződő kormány¹⁵² rögtön szembe találta magát az egyre romló gazdasági helyzettel. A pénzügyminisztérium már a választások kezdetén levelet írt az antanthatalmaknak a korona árfolyamának romlásáról, amelynek a javulásához főleg tőkebefektetésre lett volna szükség. Mivel ez azonban ez nem ált rendelkezésre (tekintve az ország helyzetét), ezért a gazdasági és pénzügyi helyzet enyhítéséhez elkerülhetetlenül külföldi támogatásra volt szükség.¹⁵³ Továbbá a gazdasági helyzetnek köszönhetően a korona inflálódása is rohamosan megindult, valamint az iparcikkek és az élelmiszerek árai is napról-napra emelkedtek.¹⁵⁴

A Fidesz választási győzelmét követően júniusban ugyanúgy egy gazdaságilag kritikus állapotokban lévő országgal kellett szembenézzen. Egyszerre sújtott azt a COVID-19 járvány gazdasági utórengei¹⁵⁵, a kormány választás előtti túlköltekezése, valamint a februárban kitörő orosz-ukrán konfliktus is. A kormány már februárjában 1585 milliárd forintos hiányt halmozott fel¹⁵⁶, ami júniusra már 2892,3 milliárd forintra duzzadt, kiteve az akkori tervezett költségvetési hiány 91,7 százalékát¹⁵⁷. Az infláció úgyszintén erőteljesen megindult, elérte a 11,7%-ot, ami árrögzítés nélkül 31%-is lett volna.¹⁵⁸ A forint értéke ugyancsak romlásnak

¹⁵¹ Fidesz-kongresszus: Orbán Viktort újraválasztották. [Magyar Hang], (Lakner Dávid, 2021.11.14) (URL: <https://hang.hu/belfold/megkezdodott-a-fidesz-tisztujito-kongresszusa-133299>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁵² Sipos (2017), 95. oldal

¹⁵³ Sipos (2013), 193. oldal

¹⁵⁴ Sipos (2017), 90. oldal

¹⁵⁵ Gyorsan helyreállt a magyar gazdaság a járvány sokkjából, de elszállt a hiány és az infláció. [EuroNews], (Magyar Ádám, 2021.12.21) (URL: <https://hu.euronews.com/2021/12/21/gyorsan-helyreallt-a-magyar-gazdasag-a-jarvany-sokkjabol-de-elszallt-a-hiany-es-az-inflacio>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁵⁶ Rekordhiányt halmozott fel az Orbán-kormány, a háború legalább 300 milliárddal növeli a deficitet. [Népszava], (Papp Zsolt, 2022.03.25) (URL: https://nepszava.hu/3151178_koltsegvetes-hiany-orban-kormany-magyarorszag-rekord-haboru) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁵⁷ Teljesen elszabadult a költségvetési hiány. [Napi.hu], (Szabó Dániel, 2022.07.22) (URL: <https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/penzugyminiszterium-allamhaztartasi-hiany-koltsegvetes-junius-statisztika.756622.html>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁵⁸ GKI: 11,7 helyett 31 százalékos lenne az inflációnk árrögzítések nélkül. [HVG], (n.sz., 2022.07.13) (URL: https://hvg.hu/gazdasag/20220713_GKI_inflacio_arrogzites?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1657693048) (Utolsó megtekintés: 2022.11.17)

indult: míg június közepén 403¹⁵⁹, addig június végére már 404,7¹⁶⁰ fölött volt egy euro. Az élelmiszerek ára szintén növekedésnek indultak: a rétesliszt 64,2%, a csirkecomb 58,6%, valamint a kenyér 50.1%-kal drágult¹⁶¹ 2022 júniusa és júliusa között.

10.1 A kormányok struktúrája

A megalakult kormányban Bethlen személye, mint pártvezér és mint miniszterelnök megkérdőjelezhetetlen volt. A kormányfő ragaszkodott a Dualizmus (volt) rendszerének egyes részeihez, számára a hagyományos társadalmi rendet legfőképpen egy nagy kormánypárt jelentette¹⁶², hozzá lojális képviselőkkel. Az újonnan megalakuló pártot belülről kifelé építette ki, így a kormány magját konzervatív politikusok csoportjai, valamint Bethlen személyes hívei alkották¹⁶³, amelyeket a miniszterelnök egyéb csoportokkal kívánt kiegészíteni. Ilyen csoportot alkottak azon kormánypárti képviselők, akik a megválasztásukban rengeteget köszönhettek a kormányzati és közigazgatási intézményrendszernek (értsd: Bethlennek), így egy személyi függést kialakítva a miniszterelnöktől. Ezt a függést az akkori kabinet jól példázza: 11 miniszterből 8 nem volt tagja a parlamentnek, ezért ők nem a párttól, hanem egyenesen a kormányfőtől függték.¹⁶⁴

A többséget élvező kormánypárt továbbá kiváló karrierlehetőséggel is kecsegtetett, így az előző csoportokat tovább erősítve olyan - nehezen beazonosítható – politikusok is megjelentek, akik nem meggyőződésből, hanem sokkal inkább önös érdekből, karriervágyból sorakoztak fel a kormányfő mögé.¹⁶⁵

Ahogy Bethlen, Orbán is láthatóan szem előtt tartja a személyéhez fűződő lojalitást, a kormánytöbbség bármi áron történő megszerzését, valamint a konzervatív értékek képviselését

¹⁵⁹ Újabb mélypont: 403 forint is volt egy euró. [Magyar Hang], (n.sz., 2022.06.14) (URL: <https://hang.hu/gazdasag/ujabb-melypont-403-forint-is-volt-egy-euro-141966>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁶⁰ Újabb történelmi forintmelypont, 404,7 forint fölött is volt az euró. [Telex], (Haász János, 2022.06.27) (URL: <https://telex.hu/gazdasag/2022/06/27/ujabb-tortenelmi-melyponton-a-forint-403-4-fole-dragult-az-euro>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁶¹ Inflációs pokolban élnek a magyarok: ennek a 10 terméknek több mint 50 százalékkal nőtt az ára. [Pénzcentrum], (Bíró Attila, 2022.07.08) (URL: <https://www.penzcentrum.hu/vasarlas/20220708/inflacios-pokolban-elnek-a-magyarok-ennek-a-10-termeknek-tobb-mint-50-szazalekkal-nott-az-ara-1126757>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁶² Püski (2016), 319. oldal

¹⁶³ Püski (2006), 57. oldal

¹⁶⁴ Sipos (2017), 96. oldal

¹⁶⁵ Püski (2006), 57. oldal

is. A kormánytagok választásánál feltétlen szerepet játszik most is a lojalitás¹⁶⁶, amely alapján a miniszterelnök kiosztja a miniszteri tárcákat, illetve a pozíciókat a kormányban vagy a rendszerén belül. Ilyen személyek például Varga Mihály (pénzügyminiszter), Semjén Zsolt (nemzetpolitikáért, nemzetiségpolitikáért, egyházpolitikáért és egyházdiplomáciáért felelős miniszter), Szijjártó Péter (külgazdasági és külügyminiszter), valamint Pintér Sándor (belügyminiszter), akik már 2010 óta szilárdan szolgálják a Fidesz-kormányokat valamilyen formában. Az utóbbiakhoz tartozik továbbá Kövér László is, aki pedig (ahogyan a továbbiakban látni fogjuk) nem miniszteri, hanem házelnöki pozíciójában elengedhetetlen a miniszterelnök számára.¹⁶⁷ A minisztereknek személyéhez történő köttetését Orbán Viktor is gyakorolja, noha mérsékeltebb módon: a 2022 májusában megalakult kormány minisztereinek csupán 1/3-a nem volt tagja a parlamentnek.¹⁶⁸ Feltételezhetjük továbbá, hogy domináns kormánypárt révén a Fideszen belül is vannak karrierpolitikusok, habár erről nyilvános feljegyzések nincsenek.

10.2 Parlamenten kívüli, de kormányon belüli szakemberek

A nagy konszolidátor minisztereit nem kizárólagosan a kormánypártból vagy a parlamentből válogatta, kijelölt feladatok ellátására gyakorta kért fel párton kívüli szakembereket is, akikből csak később vált párttag és parlamenti képviselő.¹⁶⁹ Ilyen párton kívüli személyek voltak az 1922-ben alakult kormányban gróf Bánffy Miklós külügyminiszter, aki már főispánysága alatt sikeres társadalmi-kulturális eredményeket¹⁷⁰, külügyminiszterként pedig gazdasági eredményeket ért el¹⁷¹; dr Daruváry Géza igazságügyminiszter, aki több európai országban volt konzul és főkonzul, majd a királyi kabinetiroda főnöke¹⁷²; Térfi Béla közlekedésügyi miniszter, aki földművelésügyi minisztériumban erdőrendezőség osztályt vezetett, majd közlekedési minisztériumban helyettes államtitkár¹⁷³, később közlekedésügyi miniszter

¹⁶⁶ Orbán emberei – A lojalitás dönthetett a kormány-castingnál. [Népszava], (Zoltai Ákos, 2018.05.14) (URL: https://nepszava.hu/1159735_orban-emberei-a-lojalitas-donthetett-a-kormany-castingnal) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁶⁷ Pintér Sándor Orbán legrégebbi minisztere, nők rendszerint alig akadnak a kormányban. [Telex], (Cseke Balázs, 2022.05.13) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/05/13/orban-viktor-pinter-sandor-varga-mihaly-kormanyalakitas>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁶⁸ Pintér Sándor, Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter, Csák János kultúráért és innovációért felelős miniszter, Nagy Márton gazdaságfejlesztési miniszter és Palkovics László technológiai és ipari miniszter. Palkovics László miniszter 2022.11.14-ével lemondott technológiai és ipari miniszteri tisztségéről.

¹⁶⁹ Püski (2006), 57. oldal

¹⁷⁰ Parlamenti Almanach: Az 1922-1927. (Sturm-féle Országgyűlési Almanach), Szerk: Baján Gyula, Magyar Távirati Iroda R.-T., Budapest, 1922, 165. oldal (Továbbiakban: Almanach (1922))

¹⁷¹ Almanach (1922), 166. oldal

¹⁷² Almanach (1922), 168-169. oldal

¹⁷³ Almanach (1922), 175. oldal

lett már a második Bethlen-kormány idején¹⁷⁴; valamint Belitska Sándor honvédelmi miniszter is, aki hadiiskolát elvégezve először hadnagy, később főhadnagy, vezérkari százados, -őrnagy, -alezredes, -ezredes, a háború alatt tábornok és altábornagy lett, honvédelmi minisztérium katonai csoportjának volt főnöke¹⁷⁵, 1920-ban pedig már hadügyminiszter, Szegedi kinevezése nyomán.¹⁷⁶

A 2022-ben megalakult ötödik Orbán-kormány kivételes gazdasági központú kabinetet hozott létre, melynek 15 minisztériuma közül 6 foglalkozik gazdasági ügyekkel. Ahogyan 1922-ben, a jelenlegi kormányban is találkozhatunk számos visszatérő, szakmájában tapasztalt miniszterrel, mint a már fentiekben említett Pintér Sándor vagy Palkovics László, azonban a kormányban helyet kaptak új emberek is, mint Csák János kulturális és innovációs miniszter, aki jelentős üzleti tapasztalattal és nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik; Nagy Márton gazdaságfejlesztésért felelős tárca nélküli miniszter, aki szintén komoly szakmai múltat tudhat magáénak a gazdasági-szférában¹⁷⁷; valamint Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter, aki pénzügyi szakértelme mellett diplomata feladatokat is ellátott, valamint érdekeltsége van a hadiiparban és a hadfejlesztésben is.¹⁷⁸

Külön érdekesség, hogy a jelenlegi és a 100 évvel ezelőtti honvédelmi miniszter is rendelkezett kaszinóérdekeltségekkel.

10.3 Kormánypártok tagjainak anyagi biztosítása

Bethlen és kormánya a hűség zálogaként jelentős figyelmet fordított arra, hogy a honatyaság presztízse mellett emberei „anyagiakban se szenvedjenek hiányt”. Az akkori államháztartás bizonytalan helyzete miatt azonban akkor nemtudott jelentős tiszteletdíj emeléseket véghez vinni, ezért bizalmas módon kedvezményes szövet, fa és szén vásárlási akciókkal próbált bónusz juttatásokat intézni a kormánypárt képviselőinek. Amennyiben pedig egy képviselő nem érezte elegendőnek a tiszteletdíját, az a politikai befolyását, kapcsolatait kihasználva akár

¹⁷⁴ Almanach (1922), 176. oldal

¹⁷⁵ Almanach (1922), 167. oldal

¹⁷⁶ Almanach (1922), 168. oldal

¹⁷⁷ Stabilitás és dinamika – ilyen lesz az új kormány. [Mandiner], (Pálffy Dániel Ábel, 2022.05.25) (URL: https://mandiner.hu/cikk/20220522_orban_viktor_kormany_miniszterek_elemzes) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

¹⁷⁸ Szalay-Bobrovniczky Kristóf: új arc az ötödik Orbán-kormányban. [Mandiner], (Révész (URL: https://makronom.mandiner.hu/cikk/20220514_szalay_bobrovniczky_kristof_uj_arc_az_otodik_orban_kormanyban) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

etikátlan módon is további jövedelemforráshoz juthatott, ugyanis Bethlen felettébb elnézően viszonyult az ilyen esetekhez.¹⁷⁹

A kormány képviselői 2022-ben sem szenvedtek hiányt anyagiakat illetően: márciusban a képviselők fizetése 1,3 millió forinttal növekedett, Kövér László házelnök fizetése 254 ezer forinttal¹⁸⁰, valamint júliusban a képviselő államtitkárok fizetése is a másfélszeresével növekedett¹⁸¹. Orbán Bethlennél is tovább ment, egy júniusban benyújtott törvénymódosítás alapján már ő maga is meghatározhatja a kormány elitjének fizetését.¹⁸² A kormány képviselőinek törvénytelen úton történő extra bevételei a jelen Magyarországon is általánosnak minősülnek. Egészen szurreális ügyektől, mint a Simonka György volt parlamenti képviselő bócsai „metagenomikai alapon optimalizált, termesztéstechnológiai-specifikus szerves talajkondicionáló” nevű homokkupacán keresztül, amelyre az állam egy, a politikus közeli cégen keresztül folyósított 474,6 millió forintot a fejlesztésekre szánt EU-s pénzekből¹⁸³, vagy éppen a tavaly decemberében kirobbant Völner-Schadl ügyig terjed¹⁸⁴, amelynek résztvevői 80 és 880 millió forintnyi illegális jövedelemre tettek szert.¹⁸⁵

11. Az ellenzék magatartása a választásokat követően

Az 1922-es választásokat követően a megalakult kormány mellett természetesen helyet foglaltak a parlamentben az ellenzék pártjai is, akik igyekeztek élni az alkotmányos eszközeikkel, illetve kritikai jogaikkal.¹⁸⁶ Ezt elsősorban a baloldali ellenzéki erők igyekeztek teljes mértékben kihasználni: állandó és olykor éles kritikának vetették alá a kormány politikáját, jelentős hangsúlyt helyezve annak antidemokratikusságára. A korabeli

¹⁷⁹ Püski (2016), 321. oldal

¹⁸⁰ Több mint 1,3 millió lett a képviselők alapfizetése, Kövér László 254 ezer forintos emelést kapott. [444], (Mészáros Juli, 2022.03.29) (URL: <https://444.hu/2022/03/29/tobb-mint-13-millio-lett-a-kepviselok-alapfizetese-kover-laszlo-254-ezer-forintos-emelest-kapott>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁸¹ Másfélszeresére emelték a képviselő államtitkárok fizetését. [Telex], (Világi Máté, 2022.07.22) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/07/22/allamtitkar-kepviselo-fizetes-emeles>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁸² Ezután a törvény helyett Orbán Viktor határozhatja meg a politikai felsővezetők fizetését. [444], (Czinkóczi Sándor, 2022.06.03) (URL: <https://444.hu/2022/06/03/ezutan-a-torveny-helyett-orban-hatarozhatja-meg-a-politikai-felsovezetok-fizeteset>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁸³ Uniós pénzből épültek innovatív homokkupacok az Alföldön. [444]. (Czinkóczi Sándor, 2021.12.29) (URL: <https://444.hu/2021/12/29/unios-penzbol-epult-homokkupacokat-talalt-hadhazy-az-alfoldon>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁸⁴ Völner Pál lemondott államtitkári posztjáról, miután hivatali vesztegetéssel gyanúsították meg. [Telex], (Szalma Baksi Ferenc, Iván-Nagy Szilvia, 2021.10.07), (URL: <https://telex.hu/belfold/2021/12/07/volner-pal-lemondas-fidesz-igazsagugyi-allamtitkar-parlamenti-kepviselo-legjobb-ugyeszseg-hivatali-vesztegetes>) (Utolsó megtekintés: 2022.12.29)

¹⁸⁵ Vádemelés: Völner Pálra 8, Schadl Györgyre 10 év börtönt kér az ügyészség. [Telex], (Barnóczki Brigitta, 2022.10.24) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/10/24/volner-pal-schadl-gyorgy-vademeles-magyar-birosagi-vegrehajtoi-kar-korrupcio>) (Utolsó megtekintés: 2022.12.29)

¹⁸⁶ Turbucz (2007), 244. oldal

kormánytámogató újság, a Szózat, tevékenységeiket a következőképp jellemezte: „[...] a szociáldemokratáknak, helyesebben a szociáldemokrata nemzetgyűlési pártnak nem az alkotás, hanem a támadás fog karaktert adni. Nem a tömegnyomor enyhítése, az égető munkásproblémák fölvetése a fontos, hanem a magyar állami rend ellen való hadüzenet [...]”.¹⁸⁷ Ezek mellett gyakorta bírálták és támadták a kormány törvényjavaslatait is, amelyek ellen rendszeres módosító és ellenindítványokat nyújtottak be, valamint alkalmanként vizsgálóbizottságok felállítását is kezdeményezték az ellenzéki pártok.¹⁸⁸ Míg a kormány arra az érvelésre támaszkodott, hogy ők a választók bizalmát élvezve vannak hatalmon, addig az ellenzéki irányzatok mindannyian egy igazságtalan rendszer áldozataiként tekintettek magukra, mint egy kormányváltásra alkalmas kisebbség, akiket csak a kormány választási manipulációi és annak jogi korlátai fosztanak meg egy mindent elsöprő győzelemtől.¹⁸⁹

Az ellenzéki pártok odáig is elmentek, hogy nyíltan illegitimnek nevezzék a kormányt arra alapozva, hogy a Bethleni parlamenti többség nem a tényleges társadalmi és politikai viszonyokat tükrözik a választási rendszer aránytalanságának következtében, így nem a valódi népakaratot képviselik, döntéseik megkérdőjelezhetőek.¹⁹⁰ Természetesen ezekkel a fellépésekkel a fennálló rendszer megváltoztatását képtelen voltak elérni, ezekkel a korlátokkal pedig az ellenzéki pártok tisztában is voltak. Mindazonáltal az ellenzéki nyilvánosságnak köszönhetően a kormányt ellenvélemény figyelembevételére, törvényesség betarttatására sarkallhatta.¹⁹¹

A rendszer antidemokratikusságára helyezett hangsúly a mostani ellenzéket is kiválóan jellemzi, ahogyan az Egységben Magyarországért nyíltan, közös közleményben „antidemokratikusnak” nevezte az Orbán-rendszert, miután az elbukta az Európai Unió elleni jogállamisági pert az országgyűlési választások előtt két hónappal.¹⁹² Továbbá Márki-Zay Péter közös ellenzéki miniszterelnök-jelölt a választások után szintén kifejtette a jogi korlátok által elnyomott ellenzékiiséget is: „A Fidesz ebben a rendszerben választáson gyakorlatilag leválthatatlan. Ha valaki azt gondolja, hogy másik programmal vagy másik vezetővel megpróbálva legyőzheti Orbán Viktort, az nemcsak téved, de hazudik is. A legaljasabb ebben a

¹⁸⁷ Szózat (1922.06.10), 4. évfolyam, 132. szám, 1. o

¹⁸⁸ Püski (2006), 131. oldal

¹⁸⁹ Püski, (2016), 238. oldal

¹⁹⁰ Püski (2006), 131. oldal

¹⁹¹ Turbucz (2007), 244. oldal

¹⁹² A kormány állítja, politikai ítélet született, az ellenzék szerint a magyarok fizetik meg Orbán antidemokratikus döntéseit. [Telex], (Nagy Bálint, 2022.02.16) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/02/16/a-kormany-szerint-politikai-iteletet-hozott-az-unio-birosaga-az-ellenzek-szerint-egvertelmuve-valt-hogy-az-orban-kormany-antidemokratikus-mukodese-draga-lesz-a-magyaroknak>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

hazugságban, ha ezzel legitimálják ezt a rendszert. Az Orbán-rendszerről ki kell mondani, hogy nem demokratikus.”¹⁹³ A baloldali vehemens kormánytagadás is képviselve van jelenünkben: a DK a kormány illegitimitására hivatkozva kivonult a parlamentből a májusban újonnan alakuló kormány¹⁹⁴ beiktatásakor.

Ahogy az akkori, a jelenlegi ellenzék is igyekszik alkotmányos jogaival élni: például a választások előtt alkotmánymódosítást nyújtottak be¹⁹⁵, valamint a már említett Völner Pál kormánypárti képviselő korrupciós ügye miatt vizsgálóbizottság felállítását is kezdeményezték¹⁹⁶. Ugyanakkor az ellenzéki pártoknak most sincs esélyük változtatni a törvényhozást szupertöbbséggel domináló kormánypárt status quo-ján, és valószínűsíthető, hogy ezzel ők is tisztában vannak.

Bethlen továbbá tisztában volt a kormánya és rendszere megrendíthetetlen helyzetével és feltételezhetően számolt azzal, hogy hosszútávon az ellenzék kizárása a hatalomból, valamint ezen pártok eredménytelen munkássága befoglya törni képviselőiket. Azok az ellenségi képviselők, akik készen voltak visszafogni „ellenzékiességeiket”, vagy akár fel is adták azt, azokkal Bethlen készen állt együttműködni, rendszerének részeivé téve őket. Ilyen volt például a konszolidáció alatt Gömbös Gyula, Apponyi Albert, Szilágyi Lajos¹⁹⁷ és Drozdy Győző¹⁹⁸ esete is.

A jelenlegi rendszer úgyszintén ezen vonalak mentén működik, ahogyan az látszik Völner János és Bencsik János volt Jobbikos parlamenti képviselők helyzetéből is. Míg ellenzékiként élesen bírálták a kormányt, a pártjukból kilépve ez a magatartás jelentősen alább hagyott. 2022

¹⁹³ Orbán rendszere nem demokrácia! [Mandiner], (Márki-Zay Péter, 2022.05.21) (URL: https://mandiner.hu/cikk/20220521_marki_zay_peter_velemen_y_orban_viktor_demokracia) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁹⁴ Gyurcsány törvénytelennek nevezte a kormányt, Kövér szerint nincs joga ilyet mondani. [HVG], (n.sz., 2022.05.16) (URL: https://hvg.hu/itthon/20220516_gyurcsany_ferenc_kover_laszlo_dk_kivonulas) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁹⁵ Alaptörvényt módosítana az ellenzék, hogy megnehezítse a kilépést az EU-ból és a NATO-ból. [Index], (SIKI, 2022.01.30) (URL: <https://index.hu/belfold/2022/01/30/alaptorveny-modositas-ellenzek-nepszavazas-nato-eu/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁹⁶ Völner-ügy: parlamenti vizsgálóbizottság felállítását kezdeményezi az ellenzék. (n.sz., 2022.02.20) (URL: <https://24.hu/belfold/2022/02/20/volner-pal-kenopenz-ellenzek-vizgalobizottsag/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

¹⁹⁷ Püski (2016), 327. oldal

¹⁹⁸ Püski (2016), 206. oldal

decemberében a külügyminisztériumtól Volner külgazdasági attasé pozíciót kapott Szingapúrban¹⁹⁹, Bencsik pedig torontói főkonzuli kinevezést kapott Kanadában.²⁰⁰

12. A parlamenten belüli kontrol

A Bethleni rendszer a már említett ellenzéki rendbontásokat korrigálni kívánta, mégpedig egy tekintélyen alapuló parlamenti kontrollal. Ennek prominens szereplői voltak a ház elnökei, az alelnökök, valamint a bizottsági elnökök, akik folyamatosan a kormány soraiból emelkedtek ki. Ezt pedig tovább erősítették az 1920-as évek házszabály reformjai is.²⁰¹ Különösen fontosnak bizonyult a házelnök, akinek a kinevezése az 1922-es választást követően Bethlen akaratától függött. A miniszterelnök itt is a lojalitást és a megbízhatóságot vette alapul, amelynek Scitovszky Béla (1922-1926), Zsitvay Tibor (1926), valamint Almásy László (1929) teljes mértékben megfeleltek.²⁰² A parlament megalakulásakor örökösen a hivatalban lévő házelnök újraválasztása történt meg, minden esetben a ciklus közepén. Kinevezésük mindig az előzetes kormánypárton belüli egyeztetések és tárgyalások révén született meg, a parlamenti szavazás pusztán szimbolikus volt.²⁰³

Az így kinevezésre kerülő elnökök a továbbiakban jelentős segítséget nyújtottak a Bethlen kormánynak ahhoz, hogy a parlamenti munkák gördülékenyen folyjanak le (akár a jogszabályok pártra hajló betartása révén), különösebb nehézségek nélkül.²⁰⁴ Bethlen kifejezetten azt várta a házelnöktől, hogy az ellenzéki támadásokat és a parlamenti vitákat lehetőség szerint gyakorta tompítsa, a kormány javára formálva vagy módosítva a törvényhozás munkarendjét és az ülések menetét.²⁰⁵ A házelnökök a rájuk ruházott hatalomnál fogva, a rendszer tekintélyelvűségét megtestesítve éltek is ezekkel a lehetőségeikkel, erőteljesen visszaszorítva az ellenzéki szélsőséges megnyilatkozásokat, durva kijelentéseket. Azok az ellenzéki képviselők, akik pedig éltek ilyen megnyilatkozásokkal, (különösen, ha az állami élet vezetői, vagy a kormány tagjai voltak a kritika célpontjai) retorziókra, büntetésekre számíthattak a házelnöktől és a kormánypárti többségtől.²⁰⁶

¹⁹⁹ Volner János a Magyar Gárda, a Jobbik és a Mi Hazánk után a Külügyminisztérium kötelékében folytatja. [Telex], (Fábián Tamás, 2022.12.10), (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/12/10/volner-janos-szingapur-kulgazdasagi-attase>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²⁰⁰ Torontói főkonzullá nevezik ki az exjobbikos Bencsik Jánost. [Telex], (Nagy Bálint, 2022.12.09) (URL: <https://telex.hu/belfold/2022/12/09/bencsik-janos-kanada-fokonzul-jobbik-kinevezes>)

²⁰¹ Püski (2006), 126. oldal

²⁰² Püski (2016), 94. oldal

²⁰³ Püski (2016), 94-95. oldal

²⁰⁴ Püski (2016), 321. oldal

²⁰⁵ Püski (2016), 97. oldal

²⁰⁶ Püski (2016), 322. oldal

A házelnök tekintélyen alapuló munkakörét jelenleg is, az azt már 12 éve folyamatosan betöltő Kövér László kiválóan megtestesíti. A jelenlegi miniszterelnök számára a házelnök mind a lojalitás, mind a szellemiség, mind a parlamenti folyamatok őre. A házszabályoknak megfelelően a házelnök egyszemélyben döntheti el a büntetés okát és mértékét, fellebbezni pedig csak annál a parlamenti bizottságnál lehet, amelynek három kormánypárti és három képviselői tagja van, így a többség hiányában nincs reális esély a büntetések megváltoztatására. Kövér László minden ellenzéki politikust párhovatarozás nélkül, előszeretettel büntetett már a választásokat megelőző évben is. Hadházy Ákos akkor független képviselőt 2,8 millió forintra, Vadai Ágnes DK-s képviselőt 3,5 millió forintra, Tordai Bence és Szabó Tímea Párbeszédese képviselőket 9,6²⁰⁷ és 10,2 millió forintra, és az akkor még Jobbikos Jakab Pétert 15,2 millió forintra²⁰⁸. Májusi újraválasztása²⁰⁹ után a házelnök és a kormány még inkább igyekezett elejét venni az ellenzék „rendbontásnak”. Ez kiváltképp a Demokratikus Koalícióval történő bánásmódban érhető tetten: tavaly júniusban a konkrét DK-s frakciónál rendelte el a házelnök a tiszteletdíjak csökkentését, valamint szeptemberben, amikor Sebián-Petrovszki László DK-s képviselő felszólalásában törvénytelennek minősítette a kormányt, rögtön 4 milliós bírságot kapott²¹⁰.

13. Kitekintés a rendszerek illiberális mivoltjára

Noha Bethlen korában az illiberalizmus kifejezése még nem létezett, mindenképp megnevezhetünk egyfajta demokrácia és diktatúra közötti politikai berendezkedést a két világháború közötti időszakban: mind politikai elképzelés, mind intézményi alapon.

Maga illiberalizmus fogalma Fareed Zakaria „*The Rise of Illiberal Democracy*” 1997-es tanulmányával robbant be a köztudatba, amelyben olyan rezsimek felemelkedésének egyre nagyobb tendenciáit írta le, amelyek folyamatosan figyelmen kívül hagyják alkotmányos korlátaikat megvonják állampolgáraiktól az alapvető szabadságjogaikat, korlátozzák a politikai versenyt, hegemonizálják a hatalmat, az államapparátus jelentős helyeire pedig a saját

²⁰⁷ Kövér László nem áll le, hatalmas büntetéssel sújtotta Szabó Tímeát. [Index], (Farkasa, 2021.07.01) (URL: <https://index.hu/belfold/2021/07/01/milliook-gyurcsany-ferenc-szabo-timea-kover-laszlo/>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

²⁰⁸ Egyre vastagabban fog Kövér ceruzája. [Népszava], (Kósa András, 2021.05.31) (URL: https://nepszava.hu/3121334_egyre-vastagabban-fog-kover-ceruzaja) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

²⁰⁹ Kövér Lászlót újraválasztották házelnöknek. [Magyar Nemzet], (n.sz., 2022.05.02) (URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2022/05/kover-laszlot-ujravasztottak-hazelnoknek>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

²¹⁰ Törvénytelennek nevezte a kormányt a DK-s képviselő, most 4 milliót fizethet. [444], (Bódog Bálint, 2022.09.26) (URL: <https://444.hu/2022/09/26/torvenytelennek-nevezte-a-kormanyt-a-dk-s-kepviselo-most-4-milliot-fizethet>) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

embereiket helyezik.²¹¹ Zacharia azonban művében nem adott különösebb tipizálást az ilyen rendszerekre vonatkozóan. A szakirodalomban a mai napig rengeteg megfogalmazás kering a ezen rendszerek, a diktatúrák és a demokráciák közötti „szürke zónákról”, a hibrid rezsimekről.

13.1 Az „illiberalista” rendszerelmélet 1922-ben

Püski Levente „A Horthy-korszak 1920-1941” könyvében egyfajta „diktatórikus és demokratikus rendszer közötti elhelyezkedő korlátozott parlamentarizmusnak”, illetve „hegemonisztikus pártrendszerű parlamentarizmusnak”²¹², míg Turbucz Dávid „A politikai rendszer jellege a Horthy-korszak első tíz évében” című tanulmányában ehhez hasonlóan „alapvetően – de nem kizárólagosan – konzervatív mentalitású, parlamentáris intézményrendszeren alapuló (parlamentáris elemeket felmutató), korlátozottan versengő (pragmatikus) hegemonisztikus pártrendszerű autoriter rendszernek (a dahli koncepció alapján zárt hegemoniának)”²¹³ tekinti.

Bethlen István erősen elitista és konzervatív társadalmi rendszer-elképzelése alapján az „intelligens vezető osztályok”, azaz arisztokraták és a birtokos középosztály tagjai jelentették a politika formálói, akik tehetős és művelt háttérüknél fogva ellenállóképeseek a káros politikai behatásokkal szemben. Ezt bizonyította a rendszer politikai intézményeiben (nemzetgyűlés, képviselőház, törvényhatósági bizottságok) elhelyezkedő elitek monopol helyzete is, amelyekben a szociális-társadalmi összetétel az 1918 előtti időszakhoz képest alig változott.²¹⁴ A „felülről vezérelt demokrácia” gondolatát az 1922-es tavaszi beszédében is hangoztatta, ahol kifejtette: „Mi demokráciát akarunk, de nem a nyers tömegek uralmát, mert azok az országok, ahol a tömegek uralma vált úrrá az egész nemzet felett, a pusztulásnak vannak szánva”²¹⁵. Ez az elitizmus törvényszerűen magával hozta a maga illiberalis elemeit, amelyhez a kormányfő a századelőhöz nyúlt vissza: 1) a hatalmat a társadalom elitjének kezébe helyezte, és abban sikerrel meg is tartotta; 2) a szegényebb és műveletlenebb rétegeket pedig kiszorította a politikai véleménynyilvánításból.

A politikai elitizmus felfogásának további alapjául szolgáltak az 1918 és 1919-es események, mint az Őszirózsás forradalom okozta káosz és a Tanácsköztársaság proletár terrorja. Ezek fényében a Bethlen-éra elitje úgy döntött, hogy a „tömegek” és „az utcai demagógia” jelentős

²¹¹ Fareed Zakaria: The Rise of Illiberal Democracy, Foreign Affairs, 76. évfolyam 6. szám, 1997, 22-43. oldal

²¹² Püski (2013), 36. oldal

²¹³ Turbucz (2007), 249. oldal

²¹⁴ Turbucz (2007), 240. oldal

²¹⁵ Turbucz (2007), 239. oldal

mértékben fenyegetheti a kialakuló politikai rendszer stabilitását, így a biztos kormányzás érdekében korlátozni kell azok politikai jogait.²¹⁶ Ezek alapján érthető, hogy az 1922-es választásokat követően (valamint a konkrét Bethlen-érában végig) miért volt kiemelten fontos a rendszer elítvezéreltségének biztosítása. Ezen berögzült mentalitást tükrözi Bethlen, az Újság napilapban rögzített, már jócskán a konszolidáció alatt elhangzott 1928-as beszéde is: *„Három dolgot várunk egy választójogi rendszertől a praktikus megvalósítás terén. Az egyik az, hogy erős guvernementális pártot tegyen lehetővé, legyen az konzervatív, liberális vagy radikális, mert az országnak az az érdeke, hogy az ügyek vezetése erős és egységes párt kezében legyen, nett pedig frakciókra bomló párt kezében, mert ezek egymással hadakozva, egyezkedve és rothadt kompromisszumokat kötve nem képesek a nemzet érdekében hasznos munkát kifejtetni. A másik követelmény, hogy olyan legyen a választójog, hogy a magyar parlament színvonala lehetőleg alá ne süllyedjen, mert nem bírja meg a nemzet azt, hogy tudatlan, a nemzet érzéseit, vagy érdekeit nem értő emberek vezessék. A harmadik követelmény az, hogy olyan parlament ülhessen össze a választójog alapján, amely biztosítja a normális tárgyalási lehetőséget, mert enélkül hasznos munkát végezni nem lehet.”*²¹⁷

A kormányfő azonban minden vágyódása ellenére sem állíthatta vissza az első világháború előtti hatalmi-politikai viszonyokat.²¹⁸ Valamilyen fajta demokratizálódást, és ami annál is fontosabb, stabilitást kellett felmutatnia az örködve figyelő antant számára. Így végül egy köztes – sem demokratikus, sem totalitárius – rendszer alapjait sikerült megteremtenie. Az így keletkező politikai rendszer központjában állt tehát egy többpárti parlamentáris rendszer, amely bár párt pluralitást biztosított, azt folyamatosan leuralta egy hegemon helyzetben lévő kormánypárt.²¹⁹

13.2 Az „illiberalista” rendszerelmélet most

A jelenlegi rendszer tipizálása mind külföldi, mind hazai politikai szakértők folyamatos elemzéseinek középpontja a mai napig, ezért egyértelmű rendszerbesorolásra nem is született. Zárug Péter Farkas 2015-ben még nem tekinti az Orbán-rendszert illiberálisnak, azzal érvelve, hogy messze több benne a demokratikus jellemző, bár megjegyzi: *„[...] a végrehajtó hatalom az államgépezet, a gazdaságot és a legtöbb társadalmi alrendszert a pártpretoránusai által a hatalma alá hajtotta, s így bárki, aki szembeszállna a hatalom döntéseivel, akaratával, nemcsak*

²¹⁶ Turbucz (2007), 240. oldal

²¹⁷ Újság (1928.01.20), 4. évfolyam 16. szám, 2. oldal

²¹⁸ Romsincs (1982), 164. oldal

²¹⁹ Turbucz (2007), 233. oldal

a kormánypárttal, hanem a teljes állami hatalmi gépezettel találja szembe magát, s szinte biztosan veszítésre ítéltetett. E gépezet mindent torzít és allokálni igyekszik a maga irányába, de totalizálni nem tud, s remélhetően nem is akar.”²²⁰ Ugyan azon évben Magyar Bálint már ezt a rendszert maffiállamnak minősíti²²¹, három évvel később Filippov Gábor versengő autokráciának, 2020-ban Körösenyi András már plebiszciter vezérdemokráciának írja le²²². A 2022-es kormányalakítást megelőzően maga az Európai Parlament pedig ajánlástervezetében a magyar rendszert választási autokráciának²²³ nevezte meg, októberben pedig meg is szavazta azt.²²⁴

A Bethleni elképzelést, miszerint a jövőben egy nagy kormánypártnak kell uralkodnia, maga Orbán Viktor is vallotta, a „Megőrizni a magyar létezés” című beszédében, 2010-ben: „[...] a magyar politika következő 15-20 évét ne a duális erőter határozza meg, amely "állandó értékvitákkal, megosztó, kicsinyes és fölösleges társadalmi következményeket generál. Ehelyett huzamosan létrejön egy nagy kormányzó párt, egy centrális politikai erőter, amely képes lesz arra, hogy a nemzeti ügyeket megfogalmazza - és ezt nem állandó vitában teszi, hanem a maga természetességével képviseli [...]”²²⁵.

Rendszerének meghatározását pedig Orbán Viktor az elhíresült 2014-es tusványosi beszédében²²⁶ fogalmazta meg, amelyben kifejtette: „[...] egy demokrácia nem szükségképpen liberális. Az, hogy valami nem liberális, még lehet demokrácia [...]”, majd hozzáfűzte: „[...] egy munkaalapú állam korszaka következhet el, mi egy munkaalapú társadalmat akarunk szervezni, amely - mint azt előbb említettem – vállalja annak ódiumát, hogy kimondja, karakterét tekintve nem liberális természetű [...] Ilyen értelemben tehát az új állam, amit

²²⁰ Zárug Péter Farkas: *Leviatán ébredése - Avagy illiberális-e a magyar demokrácia?*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2015, 146. oldal

²²¹ Magyar Bálint: *A magyar maffiállam anatómiája*, Budapest, Noran Libro, 2015, 15. oldal

²²² Körösenyi András, Illyés Gábor, Gyulai Attila: *Az Orbán-rezsim - A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata.*, Budapest, Osiris, 2020, 54. oldal

²²³ Magyarország „választási autokráciává” vált – állítja az Európai Parlament egyik jelentéstervezete., [Mandiner], (n.sz., 2022.05.12) (URL: https://mandiner.hu/cikk/20220512_europai_parlament_valasztas_autokracia_ep_kepviselok) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²²⁴ Megszavazta az Európai Parlament, hogy Magyarország egy „hibrid választási autokrácia”. [HVG], (n.sz., 2022.09.15) (URL: https://hvg.hu/itthon/20220915_jogallamisag_szavazas_Europai_Parlament_Magyarorszag_hibrid_valasztasi_autokracia) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²²⁵ Orbán: a következő 15-20 évben egy nagy kormányzó párt lehet. [HVG], (n.sz., 2010.02.16) (URL: https://hvg.hu/itthon/20100216_orban_viktor_egy_nagy_kormanyzo_part) (Utolsó megtekintés: 2022.11.16)

²²⁶ A munkaalapú állam korszaka következik (beszéd, Tusványos 2014). [Mandiner], (Orbán Viktor, 2014.07.28) (URL: https://mandiner.hu/cikk/20140728_orban_viktor_a_munkaalapu_allam_korszaka_kovetkezik_beszed_tusvan_yos_2014) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

Magyarországon építünk, illiberális állam, nem liberális állam. Nem tagadja a liberalizmus alapvető értékeit, mint a szabadság, és hozhatnék még néhányat, de nem teszi ezt az ideológiát az államszerveződés központi elemévé, hanem egy attól eltérő sajátos, nemzeti megközelítést tartalmaz.”

2019-ben újból tusnádfürdőn tartott beszédében²²⁷ a kormányfő ezt a rendszermeghatározását tovább vitte: „[...] hogy mi történik ma Magyarországon, azt megkockáztathatjuk, kellő szerénységgel, hogy létrejött egy illiberális állam és egy valódi államelméleti, politikaelméleti modell, egy sajátos, kereszténydemokrata állam [...] És akárhog is forgatom és gondolkodom, nem tudok jobb definíciót adni, minthogy az illiberális politikának az értelme, az nem más, mint a keresztény szabadság, *Christian Liberty*. A keresztény szabadság és a keresztény szabadság megvédése. Az illiberális, keresztény szabadságért dolgozó politika arra törekszik, hogy megőrizzen mindent, amit a liberálisok elhanyagolnak, elfelejtene, megvetnek.” Orbán Viktor ennek a létrejövő kereszténydemokráciának a lényegét pedig abban látta, hogy rendszerében politikai akarategyenlőséget tekintve mindenki egyenlő: „Hiszen az a képtelen helyzet, vagy első látásra képtelennek tűnő helyzet, hogy két ember szavazata, akik közül az egyik mondjuk nyolc általánost sem végzett, a másik meg az akadémia elnöke, ugyanannyit ér. Az egyik inkább segélyre szorul, a másik hatalmas adókat fizet, mégis mind a kettőnek egyet-egyet ér a szavazata. Az egyik érti a világot, a másikat nem is érdekli a világ, mégis mind a kettőnek ugyanannyit ér a szavazata.” Ez szöges ellentéte a bethleni rendszer-elképzeléseknek.

Míg a Bethleni politikai rendszer pontosan a műveletlen, ösztönösen cselekvő és súlyos szociális helyzetben lévő rétegek kiszorításán, politikai jogaik szűkítésén munkálkodott, mivel azok – Turbucz Dávid írását idézve – „nem képesek napi érdekeiken felülemelkedve önálló, távlati és felelős véleményformálásra, és mindezek miatt vezetésre szorulnak”²²⁸, addig a Fidesz előszeretettel tekinti szavazótáborát jelentős részének az alacsony végzettségű és rossz anyagi körülmények között élő választókat, A Republika Intézet 2022-es felmérése alapján²²⁹ a jelenlegi kormánypárt nagyjából 2 milliós szavazóbázisának jelentős része, közel félmillió állampolgár rendelkezik alacsony végzettséggel és él rossz anyagi körülmények között. Egy másik – 475 ezer főt számláló – része bár elégedett a kormánypárttal és jó anyagi

²²⁷ Orbán Viktor beszéde a XXX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban (2019.07.27) (URL: <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxx-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²²⁸ Turbucz (2007), 239. oldal

²²⁹ Republika Intézet: A Fidesz szavazói (2022.10.08) (URL: <http://republika.hu/elemlzesek,-kutatasok/151008-a-fidesz-szavazoi.aspx>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.10)

körülmények között élnek, kivannak téve a kormánymédia dezinformáltságának, mivel legfőképp a Kossuth Rádióból és a Magyar Televízióból tájékozódnak.

A választók és azok politikai befolyásolása továbbá nagyban függ a kormány társadalmi felzárkóztatásának igényétől is. A Fidesz 2010-es kormányalakítása óta a magyar közoktatás folyamatos centralizáción ment keresztül, ami az állami és különböző minisztériumok bürokráciájában való hánykolódása között folyamatos forráshiánnyal küszködik már 2015-óta, amely nem csak a tanári bérek, de a közoktatás minőségének jelentős romlásában is meglátszik.²³⁰ Az ötödik Orbán-kormányban a közoktatás Pintér Sándor Belügyminisztériumához, míg a felsőoktatás Csák János Kulturális és Innovációs minisztériumához került. 2022 márciusában pedagógusok²³¹ és diákok²³² közös tüntetésének hullámai kezdődtek el, központban a tanári bérek, tanári leterheltség és a közoktatás minősége miatt, amelyre a belügyminiszter decemberben, a belügyminisztérium köznevelési konzultációján igyekezett érdemi választ adni.

Pintér elismerte, hogy a közoktatási rendszer reformokra szorul, de az őt ért kritikával nem értett egyet, mivel – ahogyan állította – Klebelsberg Kunó is belügyminiszterből vált közoktatásügyi miniszterre.²³³ Jelentős különbség azonban, hogy míg Klebelsberg félévet töltött belügyminiszteri²³⁴ pozícióban és a konzultáció időpontjában Pintér félévet közoktatásügyi miniszteri pozícióban, Klebelsberg vágyott az oktatásügy élére állni²³⁵, míg Pintér feltételezhetően nem. Klebelsberg továbbá minisztersége alatt elérte, hogy a kulturális politika minden más szakpolitika között prioritást élvezve kiterjedjen minden egyéb területre.²³⁶ Habár 1918 és 1925 között 441 tantermet és 20221 tanítói lakást sikerült felhúznia²³⁷, valódi

²³⁰ Mintha lassított felvételen néznénk húsz éve, ahogy a magyar oktatás minősége romlik. [G7], (Pálos Máté, 2022.03.31) (URL: <https://g7.hu/kozelet/20220331/mintha-lassitott-felvetelben-neznenk-husz-eve-ahogy-a-magyar-oktatas-minosege-romlik/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²³¹ Országszerte sztrájkolni kezdenek a pedagógusok. [444], (Szász Zsófi, 2022.03.16) (URL: <https://444.hu/2022/03/16/orszagszerte-sztrajkolni-kezdenek-a-pedagogusok/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²³² A sztrájkoló tanárok mellett állnak ki diákok. [444], (Kaufmann Balázs, 2022.03.16) (URL: <https://444.hu/2022/03/16/a-sztrajkolo-tanarok-mellett-allnak-ki-diakok/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²³³ Itt vannak a részletek Pintér Sándor beszédéből, a miniszter gyökeresen átalakítaná a pedagógusi bérrendszert. [Index], (Holló Bettina, 2022.12.16) (URL: <https://index.hu/belfold/2022/12/16/koznevelesi-konzultacio-belugyminiszterium-vorosmarty-mihaly-gimnazium-intezmenyek-pinter-sandor/>) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²³⁴ Ujváry Gábor: "Világosan végiggondolt és rendszerszerűen építkező kultúrpolitika", In: Talpra állás Trianon után (szerk: Kása Csaba - Vizi László Tamás), Budapest, Magyarországkutató Intézet, 2021, 106. oldal (Továbbiakban Ujváry (2021))

²³⁵ Ujváry (2021), 107. oldal

²³⁶ Ujváry (2021), 108. oldal

²³⁷ Ujváry Gábor: "Egy európai formátumú államférfi" Klebelsberg Kuno (1875-1932), Budapest, Kronosz Kiadó, 2014, 138. oldal

népiskola-hálózat fejlesztésébe csak a népszövetségi kölcsön felvétele és az 1926-os konszolidáció után tudott nekilátni:²³⁸ 3500 új tanterem, 175 új tanítói lakás épült; analfabetizmus aránya 1920 és 1930 között 15%-ról 10%-ra csökkent; vidéki egyetemek épültek (Szeged, Pécs) és kerültek fejlesztésre (Debrecen)²³⁹; valamint a Collegium Hunaricum keretében európai nagyvárosokban (Bécs, Berlin, Róma, Párizs) biztosította a nemzetközi értelmiségi elit képzését.²⁴⁰ Bethlen a korszakra is jellemző kultúrfölény szellemiségében úgyszintén támogatta ezeket a projekteket, amelyek jelentős anyagi forrásokat: az állami költségvetés 9-10 százalékát igényelték.²⁴¹ Az 1922-től induló Klebelsbergi reformprogram célolta továbbá a tanítói és a tanári béreket is, amelyek a konszolidáció alatt már tisztesnek voltak mondhatóak.²⁴² 1926-os törvényjavaslatának indoklásában megjegyzi „*Emelni igyekszem a magyar nemzet széles néprétegeinek, nagy tömegeinek értelmi szintjét [...] Gondoskodni kell azonban arról is, hogy minden téren kellő számban álljanak oly szakemberek rendelkezésre, kik teljesen európai színvonalon állnak s így minden működési téren, minden szakmában a nagy feladatok megoldásánál elsőrangú erőkre támaszkodhassunk.*”²⁴³

Míg a Bethleni rendszer korlátozta tanulatlan rétegeket politikai szerepvállalásukban, mindazonáltal igyekezett az oktatás és a kultúra által felemelni őket és becsatolni a gazdasági és politikai folyamatokba, addig az Orbáni rendszer teljes mértékben lehetőséget ad a politikai vélemény kinyilvánítására, a közoktatás és a kultúra azonban folyamatosan elszoruló félben van.

Az Egységes Párt továbbá minden politikai machináción kívül rendelkezett egy tényleges, szilárd támogatói bázissal. Ezek közül is a közalkalmazottak voltak annak a legmeghatározóbb csoportja (már 1922-ben is)²⁴⁴, ezeket tovább erősítette a keresztény középosztály, a kispolgárság, a birtokos paraszti réteg²⁴⁵, valamint a nyugdíjasok is²⁴⁶. Az Egységes Pártra szavazók azonban nem pusztán csak a párt által képviselt értékek miatt támogatták azt. Jelentős mértékben közrejátszott a dualizmusból megmaradt hagyományok és a társadalomban erősen

²³⁸ Ujváry (2021), 112. oldal

²³⁹ Püski Levente: A Horthy-korszak 1920-1941., Budapest, Kossuth Kiadó, 2013, 45. oldal (Továbbiakban Püski (2013))

²⁴⁰ Ujváry (2021), 114. oldal

²⁴¹ Püski (2013), 45. oldal

²⁴² Mennyit keres ma egy tanár, és mennyit keresett a Monarchia alatt? [Mandiner], (Veczán Zoltán, 2020.09.13) (URL: https://mandiner.hu/cikk/20200908_tanari_fizetes) (Utolsó megtekintés: 2023.01.05)

²⁴³ N.sz., Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916-1926, Budapest, Athenaeum irodalmi és nyomdai R.-T. kiadása, 184. oldal

²⁴⁴ Taschek (2018), 75. oldal

²⁴⁵ Paksy (2010), 96. oldal

²⁴⁶ Taschek (2018), 56. oldal

élő tekintélytisztelet is, melyek hatására a társadalom csoportok jelentős tagjai abban hittek, hogy az ország fennálló gondjait csakis egy nemzeti egységet megtestesítő, konzervatív értékek mentén politizáló, elismert politikusok által vezetett nagy kormánypárt oldhatja meg.²⁴⁷ Ez az igény pedig (ahogyan napjainkban is látjuk) ma is él a magyar társadalomban. Míg az 1922-es választásokon megteremtődő rendszer akkor viszonylag frissnek számított, a mai Orbán rendszer már 2010 óta fennáll és a 2022-ben született választási eredmények, választási befolyásolások, az ellenzéki pártok és a hegemon kormánypárt helyzete szinte ugyan olyan pozícióban van, mint 100 éve.

13.3 Az intézményesített illiberalizmus akkor és most

A 2010 és az 1922 választásokat követően kiépült rendszerek antidemokratikusságát tovább mélyítik a hatalmi ágakat és intézményeket ért democráciadeficit. A fentiekben már említett Turbucz tanulmányban felsorolásra került²⁴⁸ politikai elemek között több hasonlóságot is észrevehetünk a Bethleni és Orbáni szisztéma között. A Bethleni konszolidáció alatt 1) a hatalmi ágak formai elválasztása, a végrehajtó hatalom fajsúlyával történt; 2) a törvényhozás primátusának biztosítása számos eszközzel (noha azok korlátozottan érvényesült csak); 3) a választási rendszernek köszönhetően a népképviselőt csak erősen korlátozott módon valósult meg; 4) többpárti, többévente megrendezésre kerülő választások, ahol a hatalomért folytatott politikai versenyből a társadalom prominens csoportjait kizárták, a versenyben résztvevő aktorok számára pedig előnytelen feltételeket szabtak – így a politikai váltógazdálkodás nem valósult meg; 5) az önkormányzatiság elve fokozatosan sérült a centralizáltság és az átpolitizáltság által; 6) a törvények garanciát adtak az igazságszolgáltatás függetlenségre, azonban leplezett módon mégis kötődött a kormánypolitikához.

A jelenlegi rendszer 2011-es alkotmánymódosításával és 2013-mas választási eljárási törvénnyel, valamint ezek kiegészítéseivel teljesen megfelel ezeknek a democráciadeficitnek. Az új alkotmány (többek közt) 1) a hatalmi ágak közti viszonyt a végrehajtó hatalom javára rendezte újra²⁴⁹; 2) a parlamenti munkát a kormány kétharmados többséggel ledominálta, ellenőrző szerveit pedig sorra gyengítette²⁵⁰ (a kétharmados törvények miatt pedig a konstruktív bizalmatlansági indítvány továbbra is csak a kormánypárti képviselők kezébe adja a kormányfő megbuktatásának lehetőségét)²⁵¹; 3) a népképviselőt most sem valósul

²⁴⁷ Paksy (2010), 96. oldal

²⁴⁸ Turbucz (2007), 233. oldal

²⁴⁹ Körösi (2015), 417. oldal

²⁵⁰ Körösi (2015), 78. oldal

²⁵¹ Körösi (2015), 41. oldal

meg a választási rendszer aránytalanságának köszönhetően; 4) a prominens társadalmi csoportok kizárásának kivételével most is előnytelen feltételek mellett szállnak ringbe az ellenzéki pártok a négy évente megrendezésre kerülő választásokon – így váltógazdaság sem jön létre; 5) az önkormányzatiság elve most is jelentősen sérül a centralizáltság²⁵² és az átpolitizáltság által²⁵³; 6) az igazság szolgáltatás pedig szintén nem független az államtól: a Kúria élén Varga Zsolt András került megválasztásra, aki a kormánypárthoz több szállal is kötődik (és akiért a kormány képes volt törvénymódosítást is végrehajtani)²⁵⁴, valamint a 2011-es alkotmánymódosítást követően az Alkotmánybíróság elnökét és tagjait az az országgyűlés választja, amelyet a szerv korlátozni hivatott.

14. Összefoglalás

Bethlen István a Horthy-korszak alapjait megteremtő, korának kiemelkedő politikusa az 1922-es választásokkal sikeresen megteremtette azt a rendszert, ami egészen a nyilas hatalomátvételig, 1944-ig gördülékenyen működött. Ehhez azonban először is a választási rendszert át kellett formálnia, és egy olyan antidemokratikus alapokra helyezni azt, amely lehetővé tette egy konzervatív beállítottságú, hozzá lojális nagy kormánypárt létrehozását. Ez az elképzelés rettentően hasonlít a mostani Orbán Viktor által 2011-ben lefektetett rendszerre, amely, habár ugyanúgy az illiberalizmus demokráciadeficitje mentén kíván politizálni (aránytalan választási rendszer, közigazgatás és állam egybefonódása, média túlsúly, szavazók törvénytelen szavazásra bírása, ellenzéki pártok kisemmizése), alapvető különbségek vannak a két rendszer és a két kormánypárt között. Míg Bethlen a társadalom felső-közép csoportjaiból kívánta hatalomra juttatni és ott tartani pártját és rendszerét, addig Orbán éppen ellenkezőleg, a társadalom alsó-közép rétegeiből meríti hatalmát.

A leírtak alapján kijelenthetem, hogy habár a Fidesz és Orbán Viktor nyíltan nem dicsóíti vagy tagadja a Horthy korszak irányelveit, minden egybeesés ellenére a jelenlegi rendszer követi a Bethleni mintákat, mind hatalomgyakorlási, intézményi, mind pedig kormánystruktúra tekintetében.

²⁵² Balázs István: A Kormány és a központi közigazgatás értelmezése, valamint annak változásai a magyar alkotmányos környezetben. In: Állami erőforrások. Szervezet és személyi állomány a végrehajtó hatalom körében., Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2020, 92. oldal (Továbbiakban Balázs (2020))

²⁵³ Balázs (2020), 92. oldal

²⁵⁴ A bebetonozott káderekkel megtarthatja a Fidesz a hatalmat, ha el is bukja a választást. [Átlátszó], (ERIC, 2022.02.15) <https://vastagbor.atlatszo.hu/2022/02/15/a-bebetonozott-kaderekkel-megtarthatja-a-fidesz-a-hatalmat-ha-el-is-bukja-a-valasztast/>

15. Irodalomjegyzék

Balázs István: A Kormány és a központi közigazgatás értelmezése, valamint annak változásai a magyar alkotmányos környezetben. In: Állami erőforrások. Szervezet és személyi állomány a végrehajtó hatalom körében., Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2020, 11-111. oldal

Bethlen István: Válogatott politikai írások és beszédek., Szerk: Romsics Ignác, Budapest, Osiris Kiadó, 2000

Fareed Zakaria: The Rise of Illiberal Democracy, n.h., Foreign Affairs, 76. évfolyam 6. szám, 1997, 22-43. oldal

Hollósi Gábor: Országgyűlési választási rendszer és választójog a Horthy-kori Magyarországon. Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Köszszolgálati Egyetem Közigazgatás-Tudományi Szakmai folyóirata 1. évfolyam, 2015, 115-133. oldal

Hubai László: Választók és választói jog Magyarországon (1920-1947), n.h., In: Társadalmi Szemle, 53. évfolyam 7. szám, 1998, 105-117. oldal

Ignác Károly: A bethleni kétharmad – választási törvénytelenység és aránytalanság révén., n.h., In: Múltunk - Politikatörténeti folyóirat, 66. évfolyam 1. szám, 2021, 210-222. oldal

Ignác Károly: Budapest választ. Parlamenti és törvényhatósági választások a fővárosban 1920-1945., Budapest, Napvilág Kiadó, 2013

Körösényi András (szerk.): A magyar politikai rendszer – negyedszázad után., Budapest, Osiris Kiadó, 2015

Körösényi András, Illyés Gábor, Gyulai Attila: Az Orbán-rezsim - A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata., Budapest, Osiris, 2020

László Róbert: Még mindig a sötétszürke zónában - az átalakult jelöltállítási és kampányfinanszírozási rendszer.; In: Választási dilemmák. Tanulmányok az új választási eljárási törvény novumai és első megmértetése tárgyában., Szerk: Cserny Ákos, Budapest, Választási Rendszerek Kutatóműhely, 2015, 65-80. oldal

László Róbert: Választási ráncfelvarrás a Fidesz-érdekek mentén, n.h., In: Fundamentum: az emberi jogok folyóirata, 2-3. szám, 2018, 75-79. oldal

Magyar Bálint: A magyar maffiállam anatómiája, Budapest, Noran Libro, 2015

Parlamenti Almanach: Az 1922-1927. (Sturm-féle Országgyűlési Almanach), Szerk: Baján Gyula), Magyar Távirati Iroda R.-T., Budapest, 1922

Püski Levente: A Horthy-korszak 1920-1941., Budapest, Kossuth Kiadó, 2013

Püski Levente: A Horthy-rendszer - Modern magyar politikai rendszerek., Budapest, Pannonica Kiadó, 2006

Romsics Ignác: Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy rendszer első tíz éve., Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1982

Serfőző Lajos: A titkos társaságok és a konszolidáció 1922-1926-ban., Szeged, In: Acta Historica, 1976, 3-60. oldal

Sipos József: Az 1922-es választások eredményei és a harmadik Bethlen kormány megalakítása., Szeged, In: Acta Historica, 2017, 79–103. oldal

Sipos József: Az Egységes Párt 1922-es választási programja., n.h., In: Aetas – Történettudományi folyóirat, 27. évfolyam 2. szám, 2012, 76-86. oldal

Sipos József: Az Egységes Párt és az 1922-es választások előkészítése., n.h., In: Múltunk - Politikátörténeti folyóirat, 58. évfolyam 4. szám, 2013, 186-246. oldal

Taschek Zoltán: Az 1922. évi nemzetgyűlési választások Sopronban. n.h., In: Múltunk - Politikátörténeti folyóirat, , 1. évfolyam, 2018, 50–86. oldal

Turbucz Dávid: A politikai rendszer jellege a Horthy-korszak első tíz évében., n.h., In: Múltunk - Politikátörténeti folyóirat, 52. évfolyam 4. szám, 2007, 228- 254. oldal

Ujváry Gábor: "Egy európai formátumú államférfi" Klebelsberg Kuno (1875-1932), Budapest, Kronosz Kiadó, 2014

Ujváry Gábor: "Világosan végiggondolt és rendszerszerűen építkező kultúrpolitika"., In: Talpra állás Trianon után (szerk:Kása Csaba - Vizi László Tamás), Budapest, Magyarországtudató Intézet, 2021, 97-118. oldal

Zárug Péter Farkas: Leviatán ébredése - Avagy illiberális-e a magyar demokrácia?, Budapest, L'Harmattan, 2015

N.sz., Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916-1926, Budapest, Athenaeum irodalmi és nyomdai R.-T. kiadása, 1927

Paksy Zoltán: Választások Bethlen-módra – 1922., Budapest, In: Parlamenti választások Magyarországon 1920–2010. Szerk.: Hubai László. 3. bőv., átdolg. kiadás., Napvilág Kiadó, 2010. 83 -109. o

Püski Levente: A Horthy-korszak parlamentje., Debrecen, Magyar Tudományos Akadémia Doktori Értekezés, 2016